

PREUS DE SUSCRIPCIÓ

UN TRIMESTRE

Dins Espanya: una pesseta.
Fora d'Espanya: dues pessetes.

Redacció i Administració

General Barceló, —1.—2.ª

PALMA DE MALLORCA

LA AURORA

PUNTS DE SUSCRIPCIÓ

A Manacor: Ca-Mestre Antoni Fiol Ferrer, 5.—Ca-l'amo Andreu Alcover, Plaça del Palau, 2.

A Palma: Llibreria d'En Guasp, Morey, 6.—Taller d'encuadernacions d'En Francesc Ferrer, Sta. Eulària, 25.—Llibreria Ernest Frau, Brossa.—Llibreria d'Alomar i Fontdevila, Brossa.

Surt cada dissapte per donar ventim i altres herbes an es qui s'ho guany

Dietari de l'eixida d'enguany a França i a altres nacions

Dia 30 d'abril

Esglesia de St. Hilari

(Continuació)

Es de tres naus de tres trasts quadrats sensa capelles, creuer amb cúpula i es cap de sa creu curt, amb nau absidal més estreta que ses laterals i amb ses seues capelles corresponents. Divideixen ses tres naus uns pilars quadrats amb una columna atrecada a cada cara de pilar. Aquestes columnes aguanten ets ares torlas i formers que van a parar an aqueis pilars. Dins cada arcada, entre pilar i pilar, se'n despleguen dues de més petites que s'aguanten amb una columna; dins ses naus laterals corresponen an aqueixa columna una altra a's mig des trast i una altra atrecada a sa paret que també reb dues arcadetes, i demunt tot aixó i ses arcades, entre trast i trast, vola sa volta, que es de mig punt. Així cada trast de ses naus laterals se subdivideix en dos. Encara es més enginyosa sa distribució de sa nau major que per via d'uns altres pilars de quatre columnes aplegades o feixades se subdivideix en tres naus, a ses mig molt ample, ses des costats molt estretes, de dos a tres metres. Aqueis pilars de quatre columnes se'n puguen per amunt i aguanten a cada trast quatre grans arcs demunt els quals se desplega una cúpula de quatre cares o de volta de recó de claustre. Sa volta de ses naus estretes veinades es de mig-punt. A cada trast de ses naus laterals i de sa major s'obrin dos finestres amb dobles arquivoltes i dobles rebranques i amb ses seues vidrieres de colors corresponents.

Ara anem an es creuer. Es creuer es molt més llare que s'amplaria de ses tres naus, amb dos finestres a cada cap i una capella absidal i un finestral a dreta i esquerra a s'enfront de ses naus. Llavó vé es cap de sa creu, tan ample com sa nau major, just amb un trast i s'abside i per darrera aquest volta una nau, aont des- emboquen cine capelles absidals, dispostes de tal manera que hi ha un pany de paret sensa capella amb un gran finestral i vidres de colors i llavó una altre pany de paret i un finestral i llavó una altra capella; totes aqueixes capelles, amb finestres i vidrieres de colors, prou acceptables. Sa volta des cap de sa creu es també de mig punt i sa copinya de s'abside es d'una quart d'esfera, i tot va demunt columnes i arcadetes, lo qual fa molt espaiós es cap de sa creu o presbiteri. Demunt l'altar-major no hi ha més que es Tabernacle. Devall es creuer i es presbiteri e-hi ha una cripta.

Surt de l'esglesia per estudiar es defores, i feia una brusca ben espessa, que m'ha desbaratada sa potranca, amb molt de disgust meu, perque vos assegure que hu es gentil i venerable per defora també aqueixa esglesia amb so buc grandios de ses naus, creuer i abside; aquest, amb sa seua corona de cinc capelles, aqueilles amb ses seues fileres de finestres de dobles arquivoltes i llavó sa gran fatxada, que es nova, pero ben acomodada a lo veí.

S'aixampla es cor de veure un edifici tan antig i tan ben conservat.

Sa brusca, en lloc d'afluixar, reventia; i he hagut de pujar a un tramvia, per no romandre xop. Aquell tramvia m'ha deixat devora la Seu, pero amb una brusca ben forta. Prenc redós dins la Seu, i hi he trobat l'ofici a mitjan lloc. Allà he pogut mirar a pler i sensa gotes per dins ets uis. Es una Seu que la començaren romànica i l'acabaren ogival, de tres naus molt amples i casi tan altes ses laterals com sa major, de quatre trasts, i sensa capelles, amb creuer sensa cúpula i es cap de sa creu de dos trasts i tres naus, que no acaben en abside, sino amb una nau de través darrera l'altar-major, amb tres capelles poc fonades i retaules barrocs i grans finestres de vidres de colors part demunt. A ses parets de ses naus laterals corren mesarcatures romàniques amb columnes atrecades a sa paret i part demunt. S'obrin grans finestres amb vidres grisos. A cada cap de creuer e-hi ha un altar amb un retaule barroc molt gros, i un gran finestral part demunt. El chor ocupa es primer trast des cap de sa creu, i es segon l'ocupa l'altar major. Lo que es molt notable d'aquesta Seu es sa fatxada amb dos campanars decoradissims i tres portalades en gradació, ben antigues, endiumenjades d'enfilais de Sants ses arquivoltes amb grans baixos relleus demunt sa llinda. A sa portalada des mig e-hi ha el Judici Final, a sa des costat de s'Epistola s'arribada de ses relíquies de St. Pere a Poitiers, i a sa des costat de s'Evangeli no he pogut aclarir qué representa es baix relleu que hi ha.

Com plovia a les totes no m'he pogut fer càrrec bé de sa fatxada ni de ses portalades; i lo bo es estat que amb aixó surt de la Seu un capellá, i li deman que representa aqueix baix relleu de sa portalada des costat de s'Evangeli. S'ho ha mirat un poc, i m'ha dit: —Perdonau, no hu he estodiat an aixó! S'escolá pot esser que hu sapia: el trobareu dins la sacristia. —I l'home ha ubert es paraigo, i m'ha deixat en porret de d'allà.

Torn entrar a la Seu a veure si guiparia aqueix escolá an es paréixer tan sabut, i qui he trobat es estat un canonge veiet molt atxaravit. L'escomet sobre aquell baix-relleu i tampoc no n'h sabut res, pero m'ha demanat si jo era italiá.

Com ell ha sentit que era catalá de Mallorca i per lo meteix espanyol, tot d'una m'ha mogut sobre el Rei de Espanya. L'home remenava es cap, i me ponyia per que dignés si l'estimávem tammeteix es católics espanyols amb aqueis ministres masons que té i que fan totes aqueixes coses, que l'home no expressava. Joli he dit que es católics espanyols estimávem el Rei que tenim, i l'estimam per diferents motius: com a proisme, com a católic i com a rei, perque en tenim obligació; i que en quant a ministres masons jo no sé que n'hi haja cap; i més li he dit que moltissims lliberals de Espaya a França passarien per clericals i acostats a l'Esglesia. I més li he dit, que de coranta anys an aqueixa banda l'Esglesia i sa Relligió dins Espanya an es meu entendre, no han perdut, sino que han millorat, i que s'estat de l'Esglesia a Espanya no té punt de comparació amb so de l'Esglesia a França, i per lo meteix no havia de creure que an es católics espanyols

mos hagués de succeir lo meteix que an es francesos, com creuen alguns visionaris d'Espanya

i moltissims de França, equivocadament, equivocadissimament.

Tots es qui creuen aixó, es que no coneixen bé com está França ni com está Espanya. —No m'ha vengut de nou que aquest sant homo de canonge de Poitiers tengués aqueixa impressió de s'estat de l'Esglesia dins Espanya, perque he pogut tocar amb ses mans que están amb ses meteixes moltissims de católics francesos, que creuen que la setmana qui vé o s'altra, o sa d'allà deçá, tot lo més tart, sa posará dins Espanya sa llei de separació de l'Esglesia i s'Estat i que aqueix prendrá a l'Esglesia Rectories, Vicaries, Seminaris, Palaus des Bisbes, Convents i Col legis de freres i monges, prendrá inventari de tots ets objectes de culte, declararà propiedats seues totes ses Seus i esglesies, capelles i oratoris, i demés barrabassades que han fetes es governants francesos.

Ja hi beuria fresc es Govern espanyol que s'atrevis a començar res de aixó! Seria de veure que cap Govern s'hi atansás!

I que no diga negú que l'any 1835 i sigüents en feren de pitjors es Govern espanyols, perque jo vos diré que no es ver. Cap Govern espanyol ha declarat mai seues totes ses esglesies i oratoris d'Espanya; cap Govern espanyol s'es apoderat de ses Vicaries, Rectories ni Palaus des Bisbes ni des Seminaris; cap Govern espanyol s'es apoderat des Col legis i Escoles des Relligiosos, privant-los d'ensenyar. Si hi va haver Governos que feren sa desamortisació des bens esglesiásticos, e-hu feren no rónegament apoderant-se de tals bens, i notornant-ne parlar, com e-hu han fet es governants francesos, sino oferint una compensació més o manco equivalent, compensac ó que moltes d'esglesies perceben actualment, i que si hu haguessen agenciat i corregut tot d'una, totes e-hu haurien percebut més o manco.

Amb tot aixó volem dir noltros que sa desamortisació

que feren des bens esglesiásticos es Governos lliberals de Espanya no té res que veure amb sa que han feta es governants francesos amb sa llei de separació de l'Esglesia i s'Estat, que es una verdadera iniquitat en tots conceptes i sensa revolteries ni excuses.

¿Vol dir aixó que es Governos lliberals espanyols e-hu fessen bé de desamortisar es bens esglesiásticos? No; e-hu feren molt malament perque no contaren amb l'Esglesia que n'era propietaria lligítima, i ademés e-hu feren tan esburbadament, tan barbatxament, que resultá lo que digné exactissimament En Menéndez Pelayo: un *immens lladrociut*. Lo que vui dir es que es governants francesos amb sa seua separació e-hu han fet molt pitjor que es lliberals espanyols i han comesa una injusticia moltíssim més grossa i que clama més venjansa an el cel.

Aquell bo de canonge, com me sentia descapdellar, me mirava amb un uis com uns platets, i ja no ha insistit en si estimávem ets espanyols el Rei que tenim ni si es ministres son masons; m'ha demanat des viatge meu.

Com ha sentit que comptava fer viatge de uns tres mesos, s'es exclamat: —*Hélas! nous ne pouvons faire des voyages comme ça!*

Mos hem feta una despedida ben coral; i amb una aigo ben aplomada ja li he estret cap a l'esglesia de

Sta. Radegunda

que está just darrera la Seu. Es una esglesia comensada l'any 560, com qui no diu res. Sta. Radegunda era Reina i esposa del rei Clotari I de França. L'esglesia de 560 se feu malbé i an es sigles XI i XIV la refongueren. Sa nau es des sigle XII; i es portal major, devall es campanar, es des sigle XV, i ogival d'aqueixa época; ara es campanar es romànic, rebaçut, deliciosíssim de torrelles, finestralets, columnetes, arquivoltes rebranques, capitells i cresteries. Devant aqueix portal e-hi ha una plataforma, aont un temps s'hi administrava justícia: servia de tribunal. —Sa nau fa quatre trasts sensa capelles; sa volta es ogival, moderna. Es finestres des dos trasts primers, molt grans, conserven casi totes ses vidrieres antigues, que son meravelloses.

Sa nau ogival acaba en sec i comença s'abside amb una nau que volta per darrera aont desemboquen tres capelles o absidioles amb un espai entra i entra sensa capella i amb un finestral. Tot aixó es romànic; se veu que es de l'esglesia des sigle XI. Es presbiteri es alt; e-hi puguen per una partida de graons, i devall e-hi ha una cripta amb so sepulcre de Santa Radegunda.

Surt d'aquesta esglesia, i encara seguia sa brusca ben espessa; i me som espitxat an es

Baptisteri de St. Juan,

no gaire lluny de Sta. Radegunda. Se compta com s'edifici cristiá més antic de França. Está devers quinze pams afeiat dins sa terra amb un paspor tot lo redó, molt ben acondicionat. Es un buc rectangular de 13 metres de llarg per 8 d'ample. El feren, sembla, an es sigle IV. An es sigle VII ompliren ses fonts o piscina, i obriren tres absidioles: una a s'enfront amb un finestralet i una a cada cap, sensa; i llavó alçar-n ses parets i hi obriren unes claraboies. An es sigle XII li afegiren un *nartex* o entrada. A sa copinya de s'absidiola de s'enfront se veu pintat es bust de Jesucrist colossal. Per ses parets, part-demunt ses absidioles i es tres arcs d'entrada se veuen zones de sants pintats. Ses fonts avui son buides. —Avui no serveix d'esglesia ni de baptisteri, sino que's conserva com a monument arqueològic, que es molt visitat d'inglesos i nort-americanos, segons m'ha dit es porter, que'l guarda.

Aquí he pogut prendre es tramvia, que m'ha alliberat de dur-me'n una bona banyadura perque sa brusca seguia a la vela. Arribam a sa *plaza d'Armes*; eren les onze i tres quarts: havia de dinar i prendre es tren cap a Tours a les dues; tenia una mitja hora de temps per veure coses. Com an aquella plaza e-hi ha un museu de Belles Arts i d'Arqueologia, he dit: — Ara el veuré, si Deu ho vol! M'acost a ses portes i he vist que deia que només estava ubert de les 12 fins a les quatre. Mir es pla de la ciutat, i veig que no era gayre lluny una esglesia romànica,

Notre-Dame-la-Grande,

romànica. Seguí plovent ben arreu, i he dit:—Anem-hi! i si me bany, ja m'aixugaré!

Estenc es paraigo, mir bé an es pla es carrers que he de prendre, i de d'allà s'es dit! Al punt e-hi som estat. No me'n som penedit gens d'esser-hi anat. Es una església de la Mare de Deu, de sa millor época romànica, antiquíssima; figurau que la referen ja an es sigle XI i llavò an es XV i XVI. Lo més notable d'aqueixa església es sa fatxada, des sigle XII, amb una portada en gradació, un finestral de mig punt, dedalt tota plena d'alts-relleus: figures de sants enquadrats per cordons, columnetes, i arcatures, i llavò dues torrelles redones que flanquetgen aquell conjunt deliciósissim. Sens dupte es una de ses fatxes romàniques més notables del món. Acaba amb un capser que rumbetja a's mig una auriola en forma de gra d'ordi que inclou el Bon Jesús assegut an es Frono, beneint el món i rodat des quatre Evangelistes.

Aquesta església fa tres naus de deu trasts amb creuer, sensa capelles, primitivament; després n'hi afegiren an es costat de s'Evangelí.—Es defores les he haguts de mirar comsevuia per lo molt que plovia, i no hi havia manera de prendre notes, tot eren gotes que'm queien dalt es paper a pesar des paraigo.

¡Ja hu val amb tant de ploure! Si jo el pogués enviar devers aquells pobles de Mallorca que enguany e-hi ha plogut tan poc!

Eren ja les dotze i quart, i m'esquitx a la fonda, din, es carruatge de la fonda me du a s'estació, i

passa es tren

que havia d' agafar, un d' aqueix trens que només e-hi ha wagons de primera. E-hi munt i de d'allà! Venia una estació; i la passavem delli; i en venia una altra, i lo meteix; i hala estacions i més estacions, i fora aturar-mos en lloc. ¡I jo amb so mapa de aquella regió a la vista per sebrequant arribariem a Tours! I lo bo es estat que no m' ha servit de res mirar tant. Devers les tres i mitja mos aturam cop en sec i un homo crida:—*Saint Pierre des Corps!* Mir an es Bädaker aont era aqueix poble, i l'he trobat just devora Tours.—Ara caminarem uns quants minuts i ja serem a Tours! he dit jo. Amb tot i això no partiem; trobava gros que féssem sa retirada tan grossa essent es poble de *St Pere* tan petit. A la fi partim, de d'allà com cent mil dimonis. Passen cinc minuts i no mos aturam; en passen deu més, i tampoc mos aturam. Passavem estacions tan de pressa que no hi havia temps de lletgir es rótul des nom des poble. A la fi en puc lletgir un de rótul i ha dit *Blois*.

Blois es molt allà deça Tours, cap a Orleans. Llavò he comprés que Tours está lluny de s'Estació, i que per anar a Tours han de devallar a *Saint Pierre des Corps*. Tot d'una he romás fret, esglaiat. ¡Tantes de ganes com tenia jo de visitar es sepulcre des gran apòtol de França *St. Martí!* Comptava estar-hi unes tres hores i anar a dormir a Orleans. Com des que som partits de Poitiers no s'es aturat de ploure, i a's temps que estàvem aturats a *St. Pierre des Corps* plovia a les totes, lo qual m'hauria dificultada molt sa visita de tal ciutat, això m'ha consolat una mica des perhoc que me'n he duit, i he dit:—No res, ja mos hi aturarem una altra vegada, si Deu ho vol i Maria.

Amb això ja som estats

a Orleans.

Som devallat des tren més que depressa per que no'm tornás succeir es pas de Tours. I no s'hi es faltat gaire! —Perque jo me creia esser a Orleans, i mirava sa llista de ses fondes

per sebre cert sa que havia triada p'es camí, quant un empleat des tren me diu:—¿Que no anau a Orleans?— Si-fa! he dit jo.—Idò pujau més que depressa an aqueix altre tren que hi va! I m'ha agafades ses maletes i m'aida a pujar, i es tren ¡hala cap a Orleans! E-hi som arribats dins cinc o sis minuts. Surt de s'estació, i no plovia, pero feia una ventada horrorosa. Un carruatge me du a la fonda que havia triada; m'hi deixa, es vent s'espassa, i amb so pla d'Orleans a la vista he pres búxoles per orientar-me; i cap a la Seu manca gent!

Es una Seu meravellosa, que demana capitol a part. M'hi estic devers vint minuts; surt defora i feia una barrumbada d'aigo espantosa; he esperat que s'espasás, i amb una brusca ben espessa me som esquitxat a la fonda sensa anar pus de pop ni voler sebre qui l'ha encalçada. He enlestides quatre feines tancat dins sa moua cambra, he sopat, i a jeure manca gent!

Lo que's diu enguany no'n porán dir que m'haja faltada sa saó d'abril. ¡Ja hu val amb tanta de ploguera com té es temps per aquí!

Sobre tot, fins demá, si Deu ho vol i Maria!

Dia i de maig

Gracies a Deu, es níguls han feta bonda avui, no han roiat, i he pogut córrer la gandaina

per dins Orleans, que es una ciutat molt agradosa de carrers, places i edificis, relligiosos i civils, i prou neta; compta 68.614 abitans, i passa per devora ella es riu Loire que antigament feia sa partió entre es territori de sa llengo d'oc i de sa llengo d'oïl o sia es francés. De manera que sa llengo d'oc tenia un territori molt més gran que no es francés. ¿Qui li doná es predomini an aquest demunt aquella? No es gens duptós: sa Monarquia. Sa Monarquia acabá per estendre com a llengo oficial es dialecte de s'illa de França (sa regió de Paris) a tot es seus dominis, fins a Flandes, el Rhin, els Alps, es Mediterrani, es Pirineus i l'Atlàntic. Sa llengo francesa, enaltida per tants de escriptors extraordinaris i parlada per institucions polítiques que han sabuda posar i mantenir tan amunt, a pesar de tots es seus grans errors, aqueixa nació tan favorida de sa Providencia, aquesta llengo francesa resulta es vincle més fort que lliga tants de pobles i nacions tan desavenguts, antigament i durant s'Edat mitja. S'imensa majoria, casi sa totalitat des pobles de llengo d'oc desde l'Atlàntic fins an els Alps, desde la Loire fins an es Pirineus, amb tot i parlar ordinariament es seu dialecte, tan antic com es francés i d'una tradició literaria tan gloriosa com sa francesa, consideren es francés com a llengo propia i sa llengo d'oc, que han mamada amb sa llet, la consideren com un patués despreciable de que s'empegueixen devant ets estranys. Aquest es es fet amb tota sa seua cruesa i crueldat. Me sab un greu de l'ànima que sia així, pero així es; i es qui diga lo contrari, s'engana a si meteix i engana ets altres.

Aquestes idees bollien

dins es meu carabaçot; pero he cregut que convenia posar-hi forqueta, i anar-me'n, a dir missa; i me'n i som anat. M'entre a s'església que demunt es pla de la ciutat he vist que era més aprop, *St. Pau;* me'n entr dins la sacristia, me reben mol bé, me deixen dir missa; i, com he hagudes donades gracies, la m'he mirada una mica de prim compte an aqueixa església. Es ogival, de tres naus de vuit trasts, més amples cap a sa fatxada i més estrets cap a l'altar-major, que just té es tabernacle demunt i el chor just devant. Primitivament se veu que no tenia capelles, i més tart n'hi

afegiren. Ses naus laterals son policromades amb finestrals i vidres de colors a cada trast; sa nau major només té polieromats es tres trasts de rers i grans finestrals a cada banda amb vidres grisos. Resulta una església molt devota, i de part defora i de part de dins ben cuidada i ben atesa.

Surt d'aquí, i cap a la fonda a berenar! Passant per

sa plaça «Martroi»

quadrada, i ben gran, me som aturat a mirar d'aprop s'estatua de bronzo que hi ha a's mig, de la Bta. Juana d'Arc, vestida de forti a cavall, demunt un pedestal amb ses quatre cares totes plenes de baixos-relleus de savida de aqueixaheroína.

Ja husabeu qui era

Juana d'Arc

aqueixa al-lota extraordinaria, que salvá la França an es sigle XV. Una pobre pastoreta de Domremy, un pobletxo d'aquí devora, que li començaren a sortir *St. Miquel, Sta. Catalina* i *Sta. Margalida*, i li varen dir que ella forçat forçat havia de salvar la França. La França a-les-hores, sa tercera decena des sigle XV, se trobava tan estreta de part d'ets inglesos, que aqueix s'eren apoderats de casi tota sa nació, i tenien sitiada Orleans. El Rei de França era *Carles VII*, i havia d'anar per ses foranes ferm per no esser-hi demés. Ets inglesos per riure-se'n li deien *el Rei de Bourges*, perque tenia es seu fort an aqueixa ciutat, no gaire lluny de Orleans, dins es xeloc. Idò bé, aquella al-lotona no aturant-se *St. Miquel, Sta. Catalina* i *Sta. Margalida* de patxucarla perque fés lo que Deu tenia dispost d'ella, a la fi se revest de coratge, la vesten de fort, així com era precis vestir-se llavò per anar a sa guerra, munta a cavall, se presenta an el Rei a dir-li que Deu l'enviava per obligar ets inglesos a alçar es siti d'Orleans i menarlo a ell a Reims per que el consagrassen, com e-hi consagraven tois es reis de França. Tot d'una a la Cort se'n rigueren; pero aviat varen comprendre que no eren coses de riure. Sobre tot, aquella al-lota se posa an es cap d'un exercit i ¡cap a Orleans! I va fer alçar es siti d'aqueixa ciutat an ets inglesos, i mená el Rei a Reims aont es consagraren; amb tot això es francesos cobraren coratge, ets inglesos començaren a perdre, i din uns parei d'anys e-hi varen haver acabades ses feines devers França, i França, sa nacionalitat francesa, se salvá i qui la salvá va esser aquella pastoreta d'un pobletxo de devora Orleans, la *Pucelle*, això es, la *Poncella d'Orleans*, perque hu va esser sempre una poncella, un mir vi de virginidat, un angel en carn humana.

El com va haver fet alçar es siti de Orleans an ets inglesos i va haver conseguit que el Rei rebés a Reims sa consagració, va dir que sa seua missió del cel estava cumplida, i que li pertocava retirar-se; pero el Rei no le hi va permetre perque ses tropes, si ella hi era, no menaven por a res i solien triufar. Ella va creure, però an es siti de Compiegne ets inglesos la prengueren, la varen sometre a un procès monstruós, i acabaren per cremar-la viva a Rouen l'any 1430. Aquesta cremada es una taca faresta demunt s'historia de Inglaterra.

Tant com s'ha dit de

l'Inquisició espanyola,

mai va fer ella res consemblant an això, mai volgué esser ni se va fer instrument des reis ni des ministres en coses d'importancia, com e-hu va fer l'Inquisició inglesa amb la Bta. Juana d'Arc.

Ets inglesos la duien tan d'ella, que li volgueren donar sa mort més cruel, cremar-la d'en viu en viu. Aqueixa mort se donava an ets heretges i brui-

xots; e-hi havia que comdamnar d'això aquella pobre al-lota, que no tenia res d'heretge ni de bruixa; i aquells inquisidors inglesos, deixant-se dur des prejudicis i passió patriòtica, fora de pollaguera, engarbullaren un procès monstruós, se deshonraren a ells i es seu càrrec i sa seua nació, i firmant una sentència d'herejia i bruixeria contra sa heroína d'Orleans, varen fer possible sa mort de foc d'aquella pobreta, avui beatificada per la Santa Seu i posada demunt ets altars, que era lo que li pertocava. Ets inglesos solen tirar sa somada d'aqueixa barbaridat demunt l'Inquisició i es fanatisme relligiós. No va esser l'Inquisició ni es fanatisme relligiós es causant d'aquell crim, sino es fanatisme polític i sa rabia desbocada d'ets inglesos que volgueren venjar en sa donzella de Domremy sa seua derrota que les privá des seu sòmit daurat, s'anul·lament de França com a nació.

L'Inquisició inglesa va fer sa barbaridat de dictar aquella sentència inicua; s'Autoritat civil inglesa l'executá, cremá d'en viu en viu la Beata Juana d'Arc p'es crim horrible d'esser sortida a defensar sa seua Patria, perque així le hi maná Deu per ministeri de *St. Miquel, Sta. Catalina* i *Sta. Margalida*.

Eren passat les vuit, i he cregut que seria convenient anar a berenar. Me'n hi vaig, i devers les nou m'espitx a veure l'església de *St. Aignan* que está a s'altre cap de la ciutat. *St. Aignan* era el Bisbe d'Orleans, quant

es famós Atila,

sa primeria des sigle V, se presentá aquí per fer-ne una de ses seues amb tota sa tracalada de barbatxos que'l seguien, des quals se deia que, allà ont posaven peu, ja no hi creixia pus erba. Tota la ciutat naturalment se veia sa mort darrera s'oreia; negú tengué pit de sortir a l'encuantra de Atila més que aquell sant bisbe, que s'hi presentá i li demana:—Qui sou vos?—*S'assot de Deu*, va dir Atila.—*Idò que pass envant s'assot de Deu!* diu *St. Aignan*, que sempre será més sofridor que s'assot d'ets homos. Aqueixa resposta l'impressioná tant a Atila, que passá de llis amb tota sa gentada faresta que menava, i Orleans se'n escapá, atribuint-ho tothom a un miracle de Deu.

Poc després de mort *St. Aignan*, es feels d'aquí el veneraren per sant, i més tart li alçaren aqueixa església, que m'ha costat un poc de trobar. A la fi l'he trobada. Es ogival, des sigle XIV: de tres naus de quatre trasts sensa capelles, amb nau absidal aont s'obrin cinc capelles; per tot grans finestrals amb vidres grisos antics, i es de sa nau major an es calat son pintats i preciosos ferm. Devall aqueixa església e-hi ha una cripta de tres naus: era una església que es normants feren mal-bé l'any 865. S'església actual, no sa cripta, no es més que un tros de lo que era primer; es just es cap de sa creu. Encara s'hi veu una paret des creuer, i allà deça encara s'hi estenien ses naus.

Surt d'aquí, i

cap a la Seu

a tota màquina! Ja eren prop de les deu, i a les deu m'han dit que començaria l'ofici. Som estat sortat de no perdre cap passa, i minuts abans de s'hora, entrava a la Seu; he trobada encara una cadira buida an es creuer d'ont e-hu poria veure tot de lo millor. El chor era a mitjan *Tercia*. Ja hi havia una gran gentada que omplia casi tota sa nau major i bona part des creuer, sempre se n'hi afegia se n'hi afegia, que era un gust de Deu. Aquesta Seu es molt gran; no hu es tant com sa de Mallorca; lo que sí estie ben segur que a sa de Mallorca no hi ha comparegut tanta de gentada a l'ofici com n'es venguda an aqueixa

d'Orleans. Es francesos de ses ciutats que he visitades son més devots d'anar a l'ofici a la Seu que no es ciutadans de Mallorca. Lo que es seu, dar-los-ho an es francesos.

Comença l'ofici

amb gran solemnitat, sonant l'orga del chor i l'orga de dalt es portal major, que es colossal, un i altre de veus molt suaus, pero potents i majestuosos. Lo que m'ha semblat que es cantadors (primatxers i minyons de chor) no se'n desfeien tant bé com es de la Seu de Mallorca, d'ara, s'entén.

Assistia el Bisbe, pero jo no'l veia porque té sa Seu o trono an es costat de s'Epistola, a un intercolumni, dins un absidiola o capelleta de fusta molt obratjada i tota endomassada, i d'allà ont jo era no'l destriaven. Supòs que era canonge es qui deia l'ofici, sensa prevere-assistent. Acabat s'Evangeli, en lloc de sermó, han lletgida una Pastoral del Bisbe d'aquí sobre es *Jubileu constantinià*.

Sa trona principal està a mitjan nau major, i davant per davant fa una plataforma amb bancs i un trono p'el Bisbe, aont aquest amb tots es canonges i demés clero son anats a seure, i lo meteix han fet es Celebrant i es Ministres a unes cadires aposta per ells. S'en puja un capellà amb ruquet a sa trona principal, i amb una veu molt clara i una pronunciació molt neta ha llegida aquella Pastoral, que m'ha resultat interessantíssima. Se veu que aqueix Bisbe la sab aguantar bé a se ploma i que no té rucs a sa llengua. L'he fet mirant-lo-me com passava, d'una cinquantena d'anys rabaçudet, cara redona i amb uns uis que travessen.

S'acaba sa Pastoral,

tothom se'n torna an el chor i a l'altar, cadascú an es seu lloc, se diu s'ofertori, i surten dos capellans i unes quantes senyores amb unes bosses de vellut i es *suis* i davant davant a fer la capta p'es culte diví i p'es clero, porque després de sa llei de Separació, així se sostenen l'Esglesia i es Ministres de Deu. He notat que tothom donava. Com son passats per davant mi, com e-hi he allargada sa mà per deixar-hi lo que he cregut del cas, he notat que dins aquelles bosses no hi havia casi gens de ferro, sino moltíssima de plata. Es francesos seran tot lo que volgueu, pero generosos i donadors e-hu son, i foris. Això no'ls ho poren llevar.

Sobre tot l'ofici ha seguit es seu curs fins que s'es acabat i tothom se'n es anat a cercar es dinar. Jo hi som romàs una estona per mirar-me d'aprop aqueixa

magnífica Catedral

dedicada a la Sta. Creu, començada l'any 1287 i que es calvinistes en feren un claper l'any 1567. L'any 1601 la començaren de bell nou i hi feren obra fins a sa primeria des sigle XIX; es ogival de tercera època. Si no es d'estil pur, es d'una grandiositat i magnificència que encanten i etsisen. Té, com qui no diu res, 148 metres de llarg, amb s'amplaria corresponent: fa cinc naus i sis trasts i abside de nou caires, amb una nau que l'enrevolt a per darrera aont s'obrin onze capelles.

Ses naus foranes, tan altes com ses mitgeres, tenen grans finestrals de vidres de colors, historiatos, molts representant pasatges de sa vida de la Bta. Juana d'Arc. Sa nau major an es cos de l'esglesia, creuer i cap de sa creu, presenta, part-demunt ses naus mitgeres, un trifori o faixa d'arcadetes fent galeria, i dalt aqueixa

¹ Es una especie de virell o maiol, vestit de gran gala amb una vara o bordó. Se pasceja per dins l'esglesia amb so capell posat i se cuida de que no hi haja cap desordre; acompanya es predicador a sa trona, i va davant davant es cirials en haver-hi processó.

galeria s'obrin es grandiosos finestrals, casi tots de vidres grisos, fora es nou de s'abside, que son de colors; ets altres des cap de sa creu i es des creuer tenen pintats es vidres des calat, i sembla que son antics, i per cert deliciosos de tintes i de tons. A cada cap des creuer e-hi ha un altar amb un retaule grandios. L'altar major s'alça a s'abside just amb so tabernacle demunt i darrera hi ha dalt un pedestal una figura de la Bta. Juana d'Arc. Davant l'altar-major e-hi ha un gran replà amb cinc graons, llavó un altre replà amb tres graons, lo qual umpl es primer trast; es segon trast no té cap nosa; ets altres quatre trasts els ocupa el chor fins an es creuer; es cadirat es baix, pero ben apreciable i an es trast que fa quatre, a sa banda de s'Epistola hi ha sa cadira del Bisbe, entre columna i columna, segons hem dit.

Sa nau major té 33 metres d'alt i ses des costats també son ben altes i totes de sa meteix altaria, s'entén, ses laterals. Bo es de veure que aqueixa Seu ha de presentar un cop de vista magnific i solemnial de part dedins, i de part defora encara le hi presenta més, fent tres fatxades molt interessants; sa major de davant i una a cada cap de creuer, cada una amb tres portals i flanquetjades ses des creuer de dos campanerets i sa major de dos campanars que se'n puguen 87 metres per amunt (435 pams), totes endiuemjades de feixos de pilars, finestra's, arcatures, pinacles i cresteries i figures, etc. ¿que'n direm des costats i des redó de s'abside, nau absidal i capelles absidals? M'atrevesc a dir que es sa part més pintoresca i interessant de sa part exterior, sa que fa un efecte de lo més meravellós. No record haver vist res igual a cap de ses grans esglesies que he visitades d'Espanya i fora d'Espanya.

Li dona una gran importancia an aqueixa Seu es *nartex* o nau transversal que té davant, devall sa fatxada, a manera de vestibul, amb cinc arcades a davant i una a cada costat; i llavó té una gran plaça per tot lo redó, que s'estén molt més de davant sa fatxada, i per acabar-ho de confitar' desemboca just allà davant un carrer dret i amplíssim.—Si en saben aqueis francesos de situar bé ses seues Catedrals!

Deix aqueixa Seu meravellosa, i cap a dinar manca gent; i, acabat de dinar, prenc es boviot cap a

visitar es Museus

de pintura i escultura i d'Historia Natural i es de la Bta. Juana d'Arc. Tots ells son molt notables, i no me creia troba-rhi tanta de cosa bona, de ver. A tots e-hi he trobats escabotells de soldats, que se miraven aquelles coses sensa moure avalot, i molts d'ells me saludaven. No hu pareixien soldats d'aqueixa França que ets espanyols miram com un mostro d'impiedad, i no hi ha dupte de que es caporals de sa politica que la comanden, e-hu son, pero no hu es sa immensa majoria de sa gent. An es Museu de la Bta. Juana d'Arc era allà ont n'hi havia més de soldats, i un d'ells s'es acostat a mi i me cridava s'atenció demunt diferents objectes d'aquell museu, demostrava una veneració fora mida per la Bta. Juana. Aquest museu es tot de coses referents an aqueixa heroïna i an es seu temps.—I no sols feien cara de bona gent aquells soldats, sino es guardians de tots aquells museus, que m'estaven molt atents; i jo m'hi acostava i els alabava aquells objectes, i aquells homes estaven de lo més satisfets: xalaven a les totes, lo qual me feia molta de gracia.

I ¿quina dirieu

que l'he feta com he hagut vist aqueis museus i sa casa aont va estar

uns quants dies la Bta. Juana d'Arc quant va haver fet alçar an ets inglesos es siti d'aqueixa Ciutat? Idò me som espitxat a la Seu per assistir a Vespres, que aquí a França tenen una gran importancia. I hi he trobada casi tanta de gernació com a l'ofici, i el Bisbe que també hi era. Se son acabades ses Vespres, i hi ha hagut un sermó sobre l'Ascensió del Bon Jesús a los cels, que es estat cosa bona ferm. Parlava a poc a poc es predicador, tenia una veu argentina, sillabetjant bé, i un no li perdia cap paraula. E-hi he passat molt de gust porque vos assegur que feria an es viu aquell prevere.

Acabada sa funció, encara he estat més d'una hora mirantme aqueixa Seu per dedins i per defora, i no me'n sabia deixar. A la fi som fuit cap a la fonda a enllistir feines que duia enrrera, he sopat d'hora, a jeure s'es dit, que bona tanda m'espera demà.

Dia 2 de maig

Me desxondesc dematinet, i a les sis i minuts prenc un tren que passava

cap a Paris,

aont som arribat a les vuit i mitja. Mitja hora abans d'aturar-mos a s'estació ja hem començat a veure cases i jardins i fàbriques; se veia que nos acostàvem a una gran ciutat, sa capital d'Europa; i un sentia ben fonda s'impressió que sempre fa acostar-se a un centre de vida humana tan collossal que irradia llum i fum per tota la terra, de llevant a ponent, de tramuntana a mitjorn. Serà mala de destronar Paris com a metròpoli del mon; Lourdes encara no hu ha conseguit, i de ses altres grans capitals no'n parlem.

Devall a s'estació «Quai d'Orsai»

i, per pujar an es pis des carrer, he hagudes de prendre aquelles escales que ets escalons roden i munten tots sols, i un, per pujar, no ha de fer més que posar-se demunt una d'aqueixa especie de fenyedors que corren dins un quadrat que hi ha enterra davant s'escala, i que tot d'una que vos hi posau demunt, torna un escaló que pren per amunt, i vos puja fins adalt. Com ja havia perdut s'avés d'entany m'ho he volgut mirar un poc per posar-me demunt aquells fenyedors que passaven p'en-terra i tornaven escales. A la fi m'hi pos, i per amunt s'es dit. Surt fora de s'estació, i feia un fret que palava, i el cel ben tapat de nigulots de mal aspecte; prenc un carruatge, dic an es cotxer sa fonda aont m'havia de dur, i amb quatre bots m'hi ha tengut. E hi ha hagut lloc, i m'ha tocada una cambra ben bona, gracias a Deu, porque té sol. Un poc amunt es, pero així meteix e-hi arriben, si no s'aturen abans d'esser-hi.

Enguany no venc a Paris

per veure coses propiament, sino per sentir-ne, per assistir a ses lliçons de filologia del P. Rousselot i de Mr. Gilliéron i a diferents cursos de Teologia, Sagrada Escritura, Apologetica i Historia de s'Institut Catòlic o Universitat que fa anys que funciona amb gran profit de sa ciencia i de sa Relligió i aont e-hi ha catedràtics que son veritaderes notabilidats. Assistint demati i capvespre an aqueixes catedres faç comptes passar-me sa quinzena de dies que seré a Paris si Deu ho vol i Maria.

Com he hagut berenat, m'esquitx an es Correu Central a veure si hi hauria cartes o periòdics de Mallorca; i, per no caure mort caminant, prenc es tramvia de devall terra, aont he trobat es meteix moviment i orde que entany.

Després de dinar he volgut anar a embadalir-me una mica davant la Seu d'aquí, davant Nostra Senyora de Paris, tan famosa dins tota la cristianitat per lo que es arquitectònicament

i per lo que representa dins s'istoria de l'Esglesia de França. No hu volgueu sebre si hi he xalat a les totes davant aquella magnífica esglesia, dins ses seues cinc naus, creuer, i naus absidals, contemplant aquell meravellós conjunt d'altars, arcades, galeries, voltes, capelles finestrals, claraboies i centenars de vidrieres de colors, i tot tan entonat, armònic i etsisador per tot cor ubert a s'art i a sa fe.

Be'm poren creure que hi he passada una horeta de cel, així com porem concebre el cel dins aqueixa vall de llágrimes.

No vos cregueu que, sortint de Nostra Senyora, m'hi sia arrambat devers es *boulevards*, Teatre de l'Opera ni a altres bandes per l'estil, aont sempre hi ha aquell rebumbori horros d'automòvils, tramvies, cotxos, bicicletes, motocicles i carros que s'en van escapats en totes ses direccions, i un s'exposa a deixar-hi sa pell des diumenges i des dies feners. Ja entany vaig prometre no tornar-hi en no tenir-hi feines ben precises ben precises.

Aont m'en som anat, es estat

a la Sorbona

per veure quins dies e-hi té cátedra Mr. Gilliéron, aont m'han enterat de tot amabilissimament.

Com e-hi arribava, he vists uns estols de senyoretas afilerades que entraven dins la Sorbona; m'en vaig a un altre portal per porer pasar bellament, i hu he trobat també ple de al·lotellum. Trob dos estudiants que les se miraven d'un replà, i els e deman què diantre tantes de senyoretas com Deu ha vistes, i m'han dit que efectivament n'hi havia moltes, pero que no sabien per que era que havien esbroncat d'aquella manera dins la Sorbona. M'es estat precis passar per un d'aquells corredors invadits d'aquella joveña i mi som vist en feines per travessar.

De la Sorbona li estrenc cap a

s'Institut Catòlic

per entrentir-me de quines lliçons hi dona el P. Rousselot i an e quines poria assistir. Me present a demanar-ho a sa Secretaria, i m'han enterat de tot de lo més bé; i, com he demanat si hi havia cap formalitat oficinesca que cumplir, m'han dit que hauria de pagar deu francs, com a matricula, i que així poria assistir a totes ses catedres que voldria. He pagat amb gust aquell deu francs, m'han donada una targeta per porer entrar i sortir per tot; i, com ja era hora-baixando, li acop can a la fonda, una mica cançat porque he potoiat per carrers i places unes quatre hores casi sensa aturar-me.

Paris l'he trobat

just així com el vaig deixar entany; vui dir, amb so meteix moviment i rebumbori p'es carrers principals, amb sa meteix placévola calma p'es carrers decantats de ses grans vies, per ont un pot anar es més descansat del mon per demunt ses aceres. Ara en haver de travessar es carrer, convé mirar a dreta i a esquerra per si s'en ve cap automòvil aperduat d'aqueix que van a les sordes, que no fan gens d'estabó, i que com manco vos ho pensau les teniu demunt, i vos poren donar un disgust.

Des que som arribat aquí, me sent molt millor. No me'n puc avenir de que m'hi senta tan bé jo a Paris. I lo bo es que abans de esser-hi estava molt prevengut en cuantra, creia que no m'agradaria gota.

Es que dins Espanya un sent parlar més des Paris escandalós, incrèdul, desfermat contra Deu i contra l'Esglesia, que no des d'altre Paris, que un troba tot d'una que es aquí, per poc que si fixi: es Paris de sa fe, de sa regularitat de vida i de bones costums; es Paris de sa devoció agradosa i edificant; es Paris de ses grans

esglésies plenes de gent devotíssima; es París de ses moltíssimes d'esglésies magnífiques, ben cuidades que fan ganes d'agonejar-se i esplaiar es cor devant Deu, devora es graons des Tabernacle del diví Emmanuel (Deu amb noltros); es París cristià, que si no hi fos, fa estona, pero molta d'estona que no hi seria s'altre París, es París escandalós i incrèdul, desfermat contra Deu i contra l'Església. No hi seria perquè Deu hauria fet ploure foc del cel demunt i l'hauria sepultat devall un altre mar mort com ses ciutats de Pentàpolis.

Pensant amb això som arribat a la fonda, he enlestides algunes feines, sop, i m'en vaig a jeure abans de pus remor. I fins demà, si Deu ho vol i Maria. Amèn.

Dia 3 de maig

Sant Sulpici.—Gent matinera

M'aixec avui... abans d'anar en lloc, enlestesc feines, i devers les sis i mitja m'espitx a St. Sulpici aquesta església parroquial des barri llatí de París, s'endret de París més relligiós, aquesta església que entany ja vaig descriure detengudamet, d'estil grec-romà, de tres naus amb creuer i nau absidal, per l'estil de gran que Nostra Senyora, espaiosa, riolera, sumptuosament decorada, devotíssima. E-hi entr i an aquella hora ja hi trob tot un estol de gent que no crec que an aqueixa hora n'hi hagués tanta dins cap església de Mallorca. Me'n he duita una sorpresa grossa. Entany mai vaig entrar tant demati dins aqueixa església perquè deia missa a s'oratori que hi havia a sa fonda aont estava. A's cap vespres e-hi solia anar a fer s'estació an el Santíssim, i sempre hi trobava gran concurs de feels, agenoiats devant es Sagrari, pero no esperava que fossen tan mafinetjadors es feels de St. Sulpici. Se veu que a París e-hi ha gent per totes ses coses, bones i dolentes.

Me'n entr dins la sacristia a veure si'm volen deixar dir missa. Jo me pensava que an aquella hora no n'hi hauria gaire de capellans que haguessen de dir missa. ¡Quin engàn que me'n he duit! N'hi havia set o vuit que s'revestien o esperaven servidor per sortir. He hagut d'esperar una mica; al punt me toca sortir, i com he hagut acabat, que torn entrar a la Sacristia, encara n'hi ha haguts més de capellans.

He demanat a s'escolá si seria millor una altra hora per jo anar-hi a dir missa per no fer tant de caramull, i m'ha dit que aqueixa baldor de misses era per ells es *nostro pa de cada dia*, i que hi poria anar sempre a sa meteixa hora. Jo no havia vist mai dins cap sacristia tant de moviment de misses.

Esquenada a s'Institut Catòlic.

A les onze el P. Rousselot, segons es cartells de s'Institut Catòlic, e-hi havia de donar una lliçó de *Evolució de vocals*, M'hi entrec un quart abans per aturar-lo i rendir-li es meus homenatges abans d'entrar a sa càtedra. Cinc minuts abans de les onze encara no era comparegut; i per que no entràs per un altre portal que hi ha, me'n entr dins la classe, i m'ha sorprès no trobar-hi negú més que una senyora. M'hi acost, li deman si hi ha d'haver lliçó del P. Rousselot, me diu que li han dit que sí; i que ella l'espera. M'ha demanat quin punt havia explicat es gran professor de fonètica es darrer dia, i li he dit que no hu sabia perquè només feia un dia que era a París. D'una paraula n'es venguda una altra, i m'ha dit que era nord-americana i protestant, que s'interessa molt per sa filologia, que li agrada ferm assistir a ses funcions des culte catòlic, i que desitja molt sentir el P. Rousselot descapdel·lar sobre fonètica perquè fa temps que en sent fer alabances fora-mida.

El P. Rousselot.

Aquest any passat ja vaig dir qui era el P. Rousselot, es primer fonetista del mon, es creador de sa fonètica experimental, es qui ha afinat es quest vertader per arribar a aclarir es misteris meravellosos de sa formació, evolució i transformació des sons que componen sa paraula humana, sa part material de sa paraula humana. El P. Rousselot ha perfeccionat ets aparats que hi havi per analitzar es sons llingüístics, quant ell començà sos estudis; i no sols ha perfeccionat aqueis aparats, sino que n'ha inventats una partida d'admirables que de cada any les va perfeccionant.

Tot d'una trobà dins el mon científic oposició perquè desfeia molts de castells a l'aire que es fonetistes havien engarbullats; pero a poc a poc, com sa veritat sempre sura, s'es anat obrint pas i avui, gracies a Deu, ja té dins totes ses nacions un floret de deixebles i entusiastes que el segueixen i l'aclamen per mestre i per oracle. Per això a sa seua càtedra de s'Institut Catòlic i an es laboratori de Fonètica Experimental que té an es «Col·legi de França» acudeixen estudiants i professors i devots de sa ciencia llingüística de tot lo mon a sentir ses seues lliçons, a rebre l'hum i direcció d'aquell venerable sacerdot, de posat agradosíssim, de cabels tots blancs, d'uis de foc, i que sempre té mel a sa boca i en brollen rius de ciencia llingüística.

¡Quina cosa! ¡A França no menjem a la francesa!

Passava es temps i no venia es gran professor ni cap des seus deixebles, en vista de lo qual aquella nord-americana ha pres p'es seu vent i jo p'es meu, que es estat anar-me'n a dinar perquè ja eren les dotze; i es francesos son inexorables en ses hores de menjar: a les dotze prenen es seu *dejeuner* (desdijuni) i a les set i mitja d' hora baixa es seu *diner*. Han suprimit es *sopar*. Es *petit déjeuner*, *berenar* des demati, es entre les vuit i les nou. An es *restaurants* (cases just de menjar) e-hi ha més amplitut i llibertat; ara a ses fondes, allà ont un està, he pogut conèixer que els e cau tort que ets hostes no mengin an aqueixes hores; i ses families e-hu observen amb sa meteixa puntualitat i rigor.

Encara recort lo denou que'm va venir, sa primera vegada que vaig navegar per França l'any 1900, això de *dinar* o *dejeuner* a les dotze en punt. I me va venir tant de nou per lo que se diu a Mallorca *menjar a la francesa*, que es berenar fort devers deu i dinar entre les sis i les set des cap-vespre, sistema de menjar que jo creia que tots es francesos observaven, i me resultà que no l'observava negú. Torn navegar per dins Catalunya francesa l'any 1901, l'any 1902 i l'any 1905, i mai vaig poder trobar negú que *menjés a la francesa*, que deim a Mallorca; i a París i a ses altres ciutats franceses que entany vaig córrer, tampoc no vaig trobar en lloc tal sistema en ses hores de menjar; i enguany m'ha succeït lo meteix: per tot «berenar fort» a les dotze a migdia, i dinen entre les set i les vuit.— I per més que ses meues hores de menjar no son així ¡m'hi adond per allò que diuen: *terra que vas usança que trobes*.

Cap a ca'l P. Rousselot.

Es nou palau de s'Arquebisbe de París.

Estranyant-me ferm que el P. Rousselot no fos comparegut a càtedra i tement que no estigués malalt, com he hagut dinar, m'esquitx a ca-seua i no le hi he trobat desgraciadament, pero m'han dit que estava ben bo, gracies a Deu, i que si no es anat a fer càtedra, era que avui hi havia *vacances*. M'ho ha dit es seu secretari, un

jovenet molt xarvel·lo i llambriner, que s'estava fent experiències fonètiques dins es petit laboratori que es gran professor té a ca-seua; i hem compost que jo hi tornaré dilluns a la una i mitja i que el P. Rousselot m'esperarà

I gque he fet a les-hores? Prenc es tramvia per devall terra cap an es *Correu Principal*, que es un edifici immens, que ocupa tot una illeta ben gran; i d'allà he pres també amb so meteix tramvia per devall i per devall es riu Sena cap an es palau de s'Arquebisbe de París, per presentar a sa seua Secretaria de Cambra es meus papers per que m'hi extenguessen es permis per dir missa. El Sr. Arquebisbe, com es Govern amb sa lley de separació li va prendre es palau que l'Església tenia a París, ara està a una casa grandiosa des carrer de *Bourgogne*. He presentats es meus papers, m'hi han posat es permis que jo volia; i com han lletgit an aqueis papers que el Bisbe de Mallorca m'autorisava per viatjar per França, Inglaterra, Alemanya, Suïssa i Italia, an aquella gent de la Secretaria els es vengut una mica de-nou que jo tengués tanta de *viatgera* i tant de pit per espassar-la-me.

Banderes i alimares per la Bta. Juana d'Arc.

Com ja eren passat les quatre, li he estret cap a la fonda a peu per veure una mica es moviment d'aquells carrers, i si hi havia moltes de banderetes per ses finestres i baleons per celebrar sa festa de la Bta. Juana d'Arc, que es demà. Aquesta festa sa celebra enguany dins tot França amb una gran solemnitat. Efectivament per tots es carrers i places de París per ont som passat, per tot he vistes banderetes a forollons per ses finestres i demunt es portals i preparatius per alimares i grans escuts de flor de lis. No es que n'hi haja a totes ses finestres i portals, pero a molts des carrers que he trescat, més de mig-parteixen ses finestres i portals endiumenjats de banderes: lo qual demostra que n'hi ha moltíssimes de cases a París que se confessen cristianes. He demanat an es moço de la fonda molt desxondit i atent si per tot París n'hi havia tantes de banderes i alimares com an aqueis carrers que he trescat i m'ha dit que no, i que per allà ont jo som anat es sa banda més religiosa de París.

Com es estat hora he sopat, i ¡tomba-la fins demà demati!

Dia 4 de maig

Gent beata de poca son.

Devers les sis i mitja m'esquitx a St. Sulpici i com som entrat a sa gran plaça que hi ha devant, tot eren senyores i senyors que ben peus alts i amb un cap ben viu amb so sereni que feia, que taiava, tocaven comparició a St. Sulpici; es portal era un rosegut de gent. Me'm hi entr, i hi havia ja una gran gentada. M'afic dins la sacristia, deman si hi ha cap funció extraordinaria, i me diuen que no, que allò succeeix casi tots es diumenges. Dins la sacristia e-hi havia tot un estol de capellans que s'revestien uns i ets altres se desvestien. Jo me creia haver d'esperar mitja hora o una hora. Idó no, dins uns deu minuts ja he pogut sortir.

E hi devia haver continuament catorze o quinze misses fora.

I no vos eregueu que aquells s'apurassen gens; donaven cap per tot i no deixaven negú descompassat.

Quina satisfacció que he tenguda de dir sa missa de la Bta. Juana d'Arc! Com fa tant poc temps que la beatificaren i dins Espanya no'n resam, per això m'ha omplert de bon de veres es cor poder celebrar el Sacrifici en memoria d'aquella heroïna cristiana, gloria altíssima de la cristiandat i salvadora de la França.

Justament avui que se fa sa seua festa, tan grossa i tan solemne a París i a tota la França, amb tantes de cases endiumenjades per defora de banderes i alimares, ha plogut tot lo demati i casi tot es capvespre. Ventura que de vel·lada ha fet així meteix bon temps i han pogudes encendre ses alimares, que vos assegur que feien planta ferm molts de carrers, atapits de gent que hi trescava per veure-hu.

Sa banda des mati p'es mal temps que feia, després de dir missa no'm som mogut de la fonda, enlestint feines atrassades; pero a les tres i mitja li estrene a St. Sulpici per sentir es sermó que m'han dit que hi havia a les quatre.

He fet bé d'anar hi prest, perquè si hi comparese una mica més tart, ja no hauria pogut seure. I no vos eregueu que fos estat per falta de cadires, perquè jo no sé es centenars que n'hi deu haver. Per mi n'hi devia haver prop de tres mil. Idó bé, tot s'es omplert de gent, i moltíssims que n'hi havia de drets, sobre tot homes.

Han cantades Vespres amb gran solemnitat, i després puja un predicador a sa trona principal, a mitjan nau major, i ja es partit a descapdel·lar sobre la

Bta. Juana d'Arc,

fent veure que sa santedat cobris-teix en fer sa voluntat de Deu; per això aquella tendra pastoreta d'Orleans va esser santa perquè va fer sa voluntat de Deu, acudint allà ont Deu la cridava, a salvar la França. Llà-vò ha fet veure que per aquella heroïna l'amor de Deu i l'amor de la Patria era sa meteixa amor, i que això era es patriotisme vertader; per això tal patriotisme, tal amor a la Patria es sagrat, es sant, es glorificador, perquè es sa meteixa amor a Deu; i aquí aquell Ministre de sa Paraula de Deu s'es amollat dient s'apologia de la Patria francesa, dient que és es solar de Deu i del Bon Jesús aont acabarà per esser vençut i tret defora Satanàs i tota sa seua maleïda niçaga. Amèn i noltros que hu vegem.

Aquest predicador era esguert, de carn fuita, tot nirvis, i s'estamanetjava tot demunt sa trona. Com no té sa veu gaire clara ni molt forta, li perdía paraules. Se veu que es eloqüent i que en sab la prima.

A's vespre per impugnes de s'hostaler (Mr. l'Hôtelier) després de sopar som anat a fer una mica de volta per veure ses alimares, que per cert feien molt garrut. No me som allunyat gaire de la fonda per por de no haver de parar qualque ruixat des que sab fer per aquí, i llavò per no perdre'm.—De dia, amb so pla que du es Bäderker, no'm don per negú a sebre ses tresques per dins París; pero en no fer claror, que es tan mal de fer lletgir es ròtuls des carrers per falta de llum, no valec un doblar de mac.

Per això al punt som tornat a la fonda, i me som colgat abans de més raons. I fins demà, si Deu ho vol i Maria.

¡Escoltau-ho an això!

Ah! no hi pensava: avui he hagut de posar un telegrama a dos amics de Barcelona, i l'he presentat escrit en català. S'oficial que l'ha rebut m'ha demanat qué volia dir allò en francès. Le hi he dit de paraula, i hu ha escrit baix de lo català.

Li he demanat que valia, m'ho ha dit, he pagat, i m'ha dit que me'n poria anar descansat. Ara bé, recordau lo que me succeï entany a Barcelona, com havia de partir cap a París, que a s'Administració de Telegrafs no me volgueren admetre un telegrama escrit en català per París, perquè digueren que es Retglament des Congrés de Berna no hu permetia. No era tal Retglament que hu privàs; era sa toixarrudesa centralista i anticatalanista d'aquell oficial de Barcelona.

que se figurà salvar s'unitat nacional no deixant passar aquell telegrama en català. I llavó aqueis centralistes mos venen a parlar de que som germans tots, allà ont ells passen tant de gust de demostrar-s'hi per of ndremos de sa manera més grosseranda. Que judiquin ses persanes de bona fe!

Dia 5 de maig

Una lliçó de Sagrada Escripura a s'Institut Catòlic.

Havia vist an-es cartells de S'Institut que a les deu i tres quarts e-hi havia una lliçó d'Historia Esglesiàstica. M'hi present deu minuts abans de s'hora i es virell m'ha dit que es catedràtic estava malalt i que no hi hauria classe. Però fer comptes si hi som romàs atxul-lat; però llavó m'ha ocoregut demanar-li: —I bé çara no hi ha cap altra lliçó en tot s'Institut? —Si que n'hi ha; ara mateix en començarà una de Sagrada Escripura. —Aont? he dit jo. Es *ó-rrell* m'hi acompanya, e-hi entr. Era una sala quadrada, plena de bancs escalonats per que tothom pogués veure es catedràtic que tenia sa seua taula demunt una tarima i baix d'un Sant Crist. Es catedràtic encara no hi era, sino dotze o tretze capellans joves. Tot saludant-los m'assec devora ells que tenien esment ferm a llibres i a papers que miraven. Al punt s'entrega es catedràtic, un capellà petitó, d'una cinquantesena d'anys, un poc acalat, però amb un cap ben viu. Duia devall xella un feix de llibres. Jo m'hi acost i li mostr sa força qua me donaren a sa Secretaria per porer assistir mitjansant es pagament de deu francs, a totes ses Catedres de s'Institut. L'home m'ha dit que segués. Hem dita s'oració des començar, mos asseim, i es catedràtic ja es estat partit a descapdellar sobre sa *Carta de St. Jaume Apóstol*, no es que vengué a convertir l'Espanya, sino s'altre apóstol des meteix nom, que va esser Bisbe de Jerusalem. Es curs que's fa ara an aquesta cátedra es sobre aquesta *Carta o Epístola*. I ha comensat s'explicació per aquelles paraules *Nemo cum tentatur, dicat quoniam a Domino tentatus* (*capgà en sentir-se tentat, diga que es el Senyor que el tenta*). M'ha cridat s'atenció que, en lloc d'expositar sa versió de sa Vulgata Llatina, expositás es text grec. De sa Vulgata Llatina casi no n'ha feta menció tot es temps qu'ha explicat. Això suposa una gran preparació des dexebles. Després he sabut que es una classe d'Estudis Superiors, que hi van es qui ja han cursada sa Teologia. Es catedràtic explicava en francés, i se'n desfeia com tot un homo, i devegades casi he esclafit de riure perque me feia uns crits i unes inflexions de veu molt estranyes. Com ses paraules hi sortien a fortollons, havia jo d'escoltar amb tota quanta d'oreia tenia. Se veia que aquell homo posseeix la Sagrada Escripura. Es deixebles li feien observacions ben agudes, però ell els e saltava devant, i els ho aclaria tot. Com desllatigava alló que diu aquell Apóstol que qui mos *tenta, es sa nostra concupiscencia que mos arrossega an es peccat*, ha fet notar que no diuen ver es qui atribueixen totes ses tentacions an el dimoni, qui moltíssimes de vegades no'n sab res ni hi té art ni part en ses coses esguerrades que feim, que se deuen just a sa nostra carronyeria.

Aquella explicació

ha durat una hora, i casi no me'n som temut de gust que passava de sentir descapdellar aquell catedràtic. Aquella idea d'anar a sa font, d'expositar es text grec, lo que s'Apóstol va escriure, tal com e-hu va escriure, i no girat en llatí, vui dir, traduït en llatí, que es lo que posa la *Vulgata*, la Sagrada Escripura que se llig a ses nostres esglesies; aqueixa idea de prendre per punt de partida es text grec per ses explicacions de cátedra es de primera, perque es anar a sa soca principal, a sa rel.

Acabada s'explicació, me som acostat an es catedràtic a donar-li s'emborabona d'aquella exposició que acabava de fer i les gracies de sa bona estona que m'havia feta passar. Hem conversat una estoneta sobre sa *Cienela Escripura*, i he vist encara més clar que hi entonéix

molt aqueix professor i que s'hi fa ben endins; ha nom Mr. l'abbé Mangenot. Sortim plegats de s'Institut conversa qui conversa; i, com mos despediem, ha resultat que haviem de fer es meteix camí i a-les-hores hem seguit caminant conversant de la Sagrada Escripura, i m'ha dit que du molts d'anys de Catedràtic de Teologia an es Seminari i que ara pertany an el claustre de Catedràtics d'ets *Estudis Superiors* de l'Institut Catòlic. M'ha acompanyat fins a la fonda i mos som despedits, quedant molt amics. Després, parlant ne an el P. Rousselot, m'ha dit que Mr. Mangenot es un *des catedràtics forts* (científicament) de l'Institut.

Entrevista amb el P. Rousselot.

Tot d'una que he hagut dinat m'espitx cap a ca-aquest gran professor, i el me trob que acabava de *berenar* (*déjeuner*); M'ha rebut afectuosíssimament. Es sa característica del P. Rousselot: sa bondat, sa dulçura; sempre té mel a sa boca. M'ha demanat tot d'una des doctofs Barnils i Griera, es seus deixebles d'entany que son avui dues grans esperances per la Filologia catalana i sobre tot per s'*Obra des Diccioniari*. Hem parlat llargament de sa fonètica experimental, que es sa seua especialitat, i més que especialitat, es sa seua obra, sa seua creació. M'ha dit que ha perfeccionats alguns d'ets aparats per estudiar sa producció des sons gargamelles, bucalis i nasalis i que ha simplificaba sa construcció des paladar artificial, i me'n ha mostrat un que n'ha fet segons es nou sistema.

Com hem hagut conversat m'ha dit: —Bono, demà es dimars, i es dimars tots es redactors de *Revue de phonétique* berenam plegats aquí. Desde ara quedau convidat, i aixi porem fer una conversa da llarga. Ja coneixeu d'entany el Doctor Chlumski de Praga, i coneixereu Monsieur Pernot, Catedràtic de Grec a la Sarbona, que dirigeix amb mi la *Revue*.

Ara poreu fer comptes si hi som romàs ben joïós i satisfet d'aqueixa convidada! Prou que l'he acceptada i agrai-la amb tot es meu cor.

A les quatre ha comparegut a s'Institut Catòlic per assistir a una conferencia sobre el

«Paradis» de Dante

que he vist que havia de lletgir una senyoreta. He trobada sa sala casi plena casi tot d' senyores, però m'he pogut asseure just devora sa taula de sa conferenciant, que s'es presentada molt modesta a s'hora senyalada, s'es asseguda, s'ha tret un plec i s'es posada a lletgir. Sa conferencia no havia d'esser pronuncia-da, sino lletgida. Tot es estat sobre sa topada de Dante i Na Beatriu que li mostra el cel, amb St. Tomás d'Aquí i St. Bonaventura, i que aquell los fa s'elogi de St. Francese i s'altre els ho fa de St. Domingo. Aquella senyoreta ha demostrat conèixer p'es cap des dits aquell poeta colossal del sigle XIII i XIV, gloria altíssima d'Italia i de tota l'humanitat. Sa dissertant ha demostrada gran claredat de pensament i un gust literari molt refinat: i lo que m'ha agradat especialment d'ella es estada sa seua modestia, plena de discreció i sinceritat. A la fi se'n ha duita una salva de mans belletes ben merecudada.

S'acaba aquesta conferencia, surt de sa sala per fer una diligencia, hi torn entrar per assistir a una conferencia que hi havia d'haver, i ja m'han hagut pres es llac, i m'he hagut d'asseure un poc més lluny.

Sa sala era plena,

i una galeria superior que hi ha, més de mitja. Es conferenciant, segons resava es cartell, havia d'esser l'abbé Pyat. S'entrega aquest capellà, jove net, molt desxonndit de potencies, d'nis bellugadicos, nirviós. Se veu que té fama de bon predicador per sa pruija que la gent mostrava de sentir-lo. Segons es cartell havia de parlar des *salors morals*. Com la gent l'ha vist, han romput en mans-belletes. Se'n puja a sa cátedra, i no s'es assegut, li ha pegat de dret sempre, i

anava i venia per demunt sa tarima. Ha començat per dir que si llevam Deu del mon, no quedará cap *valor moral*; lo meteix serà es bé que es mal, pagar es deutes que negar-los, això es, no hi haurá *orde moral*. Aficant-se dies la conciencia i enfondint hi, s'hi troba, com a móvil de totes ses nostres accions s'ideal, es desig de sa felicitat; an això, a satisfere aqueix desig s'encamina tota s'activitat de s'homo de tots es sigles i de totes ses civilisacions. Pot conseguir s'homo aqueixa felicitat? Com l'ha de conseguir? Quins medis, quin camí hi ha per conseguir aqueix ideal suprem, aqueixa aspiració innata, irresistible a que negú se pot sostreure? Amb paragrafs de gran eloqüencia i amb sortides molt enginyoses ha fet veure es conferenciant que fora de Deu no hi ha felicitat possible per s'homo. Tots es sistemes inventats d'ets homós per arribar, per aténper sa felicitat son falsos, esgarrien, tiren s'homo dins un abisme d'infelicitat en aqueix mon i a l'altre.

Amb una paraula, aquest Mr. Pyat se'n ha sabut desfer com tot un homo. Acabar ell i esclatar un esplet, un rebumbori de mans-belletes, es estat tot-u. Les se tenia ben guanyades.

He trobat que ja'm bastava per caldera, i he pres redós a la fonda, i aviat he hagut contat en tots, i bona nit! bona nit!

Dia 6 de maig

Després de dir missa, com ahir, dematinet, a St. Sulpici, i de berenar com cada dia, devers les deu li he copat cap an es *Col·legi de França* an es

Laboratori de Fonètica Experimental,

aont el P. Rousselot me digué ahir que trobaria el Dr. Chlumski, es seu ajudant fa vuit o nou anys. Entany ja en vaig parlar d'aqueix professor de Praga (Boemia) que fa tants d'anys que dona ventim a sa fonètica baix de ses ordes del P. Rousselot. Jo'm pensava que aqueix estiu passat ja se'n seria anat a Praga per ensenyar-hi aqueixa ciencia; però resulta que no se'n hi anirà fins aqueix estiu qui vé. M'ha rebut com un amic coral, i l'he trobat que les havia amb un professor anglés i una professora alemanya, alta i revenguda (s'inglés era més primetxol), tots dos rossos, com se suposa. Tenien un trassat fonètic devant i el Dr. Chlumski l'interpretava el deslletigava devant ells. Era una experiència que havien feta dies abans, fent parlar aquell anglés amb s'oliva de vidre dins un aranell, aquella oliva que du un canonet de goma que se'n va a un tamborineu i s'aire que, conversant, puja des lleu i surt p'es nas pren per dins aquell canonet i fa vibrar aquell tamborineu, que du aficada una güia d'or que vibra també descrirint retxetes i reixetes demunt es paper fumut, enrevoltillat p'es cilindre, que va rodant rodant; as meteix temps que reixa demunt aquell paper una altra güieta d'or aficada a un altre tamborineu que vibra amb s'aire que hi devalla de s'altre canonet de goma que vé de s'embut que es qui parla té devant sa boca per amparar s'aire que lisurt per sa boca tot parlant.

Idó el Dr. Chlumski estava explicant aquell trassat de sa pronuncia inglesa d'aquell professor que dies enrera havien fet amb s'enregistrador; i allà se veien mareades ses vibracions de cada un des sons des mots que aquell anglés havia pronunciat amb s'embut devant sa boca i aquella oliva de vidre dins es nas; i allà se veia graficament estampada sa major o sa menor extensió o amplitud de cada una de ses vocals i de cada una de ses consonants.

Tot estant afonats dins aqueixes observacions, s'es presentat un filòleg de Vienne del Ródane, Mr. Juli Ronjat. Com el Dr. Chlumski m'hi ha presentat m'ha fet molta de xicota i molta de festa perque ha dit que feia estona que havia sentit parlar de mi, i que s'interessava molt per s'*Obra des Diccioniari*, perque ell fa anys que trebaia una Gramática de tots es dialectes des mig-dia de França provençal, montpellerene, tolosa, lemosí,

gascó, etc. M'ha fet pronunciar una partida de sons catalans, que anava ben endarrer de sebre. Es una persona agradósissima de tracte i de conversa, un cor ubert i ple de bondat. Mos som fets molt amics.

A berenar a ca'l P. Rousselot.

Han tocades les onze i tres quarts, hem posada forqueta a sa fonètica, i cadascú se'n es anat a posar miques: el Dr. Chlumski i jo a ca'l P. Rousselot, que ja mos esperava amb Mr. Pernot, es catedràtic de Grec de la Sarbona, un jove net molt aixirit i molt simpàtic. Hem feta la pretxa una estona tot de coses de filologia i especialment de fonètica, m'han fet explicar com tenim lo de sa fonètica catalana i especialment ses experiencies des *paladar artificial*; hem posat peus devall taula i mos han donat un *berenar* de primera bona.

He demanat a Mr. Pernot si tenia molts de deixebles de grec, i m'ha dit, que sa major part eren grecs, però que, quant començá

sa guerra amb Turquia

casi tots li fogiren cap a sa guerra. Lo meteix feren tots ets estudiants de Servia i Bulgaria que hi havia a París: tots s'espitxaren a fer la guerra a Turquia. Demán si s'opinió pública francesa era favorable an ets Estats Balkànics o a Turquia, i m'han dit que negú a Europa está per Turquia més que Alemania. Després es sortida sa *llel des tres anys de servici*, en lloc de dos que es lo que hi ha ara, que es socialistes no volien que se tocás. Aquells bons amics han dit que sa nació vol es *tres anys de servici* per porer fer cara a Alemania.

Un d'aquells amics ha apuntada s'idea de que no creia que ets alemanys volguesen sa guerra amb França; però jo li he dit que bastava fer una passada per dins Alemania per convéncer-se de que aquella gent volen tal guerra, però de cor. Els he demanat com entenien ells

lo del Marroc

i m'han dit que els anava en popa i que l'Espanya poria estar contenta de sa zona d'influencia que posseeix an es nord d'Àfrica sensa que li haja costat res. Aquesta bona gent no compten per res ses dues guerres que Espanya ha hagudes de sostenir a Melilla, s'exercit que tenim an el Riff desde 1909, es que tenim desde 1910 a Larache i Alcazarquivir, lo que mos costen Ceuta i es seus contorns, es grandiosos sacrificis d'homos i diners que hi ha tants i tants d'anys que's gasta l'Espanya per mantenir sa seua influencia dins el Marroc per via de ses Missions des Franciscans. Aquesta gent oblida que Espanya no deu res a França an el Marroc, i que la França amb so derrer Tractat no ha fet més que respectar part des drets que Espanya tenia demunt Àfrica. Jo no'ls he dit res d'aixó an aqueis bons amics perque no'm sortis qualque paraula que llavó me sabés greu haver-la dita... A França tothom está amb aquestes, que sa zona d'influencia que mos han regonecudada an es nord d'Àfrica, la mos han donada es francesos per pura generositat seua, no perque Espanya hi tengués cap dret. ¡Ja hu val amb aquesta gent!

S'es acabat es *berenar* amb la pau de Deu, i mos som despedits del P. Rousselot fins més tart.

A les tres hem comparagut a l'Institut Catòlic amb el Dr. Chlumski per

sentir sa lliçó

que el P. Rousselot hi ha donada sobre s'*evolució des seus vocals*. Hi hem trobada una partida de deixebles, entre altres aquella senyora nort-americana que dia 3 vaig trobar tota sola aquí meteix. El P. Rousselot ha explicat que es timbre de ses vocals varia molt segons sa caixa de ressonancia que troben en sortir de sa *glotis* (sa nou de sa gargamella) pujant per sa *faringe* i sortint per sa boca i p'es nas, que constitueixen sa caixa de resonancia des sons llingüístics.

I per aquí el P. Rousselot ha anat descapdellant-se en consideracions, prenent

es cap de fil des càlculs matemàtics de ses vibracions, i l'home se perdía de vista d'amunt que se feia.

S'acaba s'hora d'explicació, i es venuda s'escampadiga de tots aquells deixebles, perquè tots, qui més qui manco teníem ses nostres feines, i era cosa de anar-les a fer.

Eren les quatre. S'altra conferència començava a les cinc i quart, i jo havia de anar an es Correu Principal. Prenc es tramvia per devall terra

i de d'allà com un llamp. Amb tot i això, com som tornat des Correu, que sortia demunt sa terra, eren les cinc, i una brusca que feia ben espessa. Com tot el cel estava ben tapat, i no se coneixia aont era es llevant ni es ponent ni sa tramuntana ni es migjorn i sis o set carrers desembocaven an aquell punt, veig es nom des carrer aont es s'Institut Catòlic, i el prenc ben depressa. Que me'n direu? Ell com feia sis o set minuts que caminava amb aquella barrumbada de aigo, me som temut que, en lloc de pendre cap a s'Institut, havia pres en sentit contrari, me'n allunyava, en lloc d'acostar-m'hi. Gir en coa tot d'una, i de d'allà cap a s'Institut. Com e-hi som estat es paraigo feia roï per tot lo redó, i sa pobre gabitza meua tota remui. Sa sala de Conferències era casi plena; me som afeiat allà ont he pogut; i al punt s'entrega es conferenciant, Mr. l'abbè Pisani, d'una xexantena d'anys, alt i gruixat, de cara agradosa, pero no gaire riolera. Li han fetes moltes de mans-belletes; les agràia així meteix, pero se veia que no'n feia gaire cas. M'ha feta gracia perquè me sembla que es un homo que no va gaire de emblavins.

L'home s'es assegut: ha saludada ben atent sa nombrosa concurrència, i ha anunciat es tema des seu discurs: s'història de sa parroquia de Sant Esteva des Mont de París

durant sa Revolució.

A ses primeres paraules que han brollat de sa seua boca, ja he dit: aqueix homo sab que du entre mans. Sobre tot ha parlat una hora redona, i mos ha donada ben espinzellada s'història de totes ses esglésies, monestirs i capelles que hi ha i que hi havia abans de sa Revolució dins aquella parroquia, exposant-mos totes ses peripecies que corregeren tals esglésies i ses comunidats de monjos, frares i preveres que hi caplevaven. Naturalment hi ha hagudes ponyides a ferir p'es revolucionaris, pero en lloc de fer frases, donava fets, més punyents i convincents que ses frases. Es estada una cosa ben de sentir. Vos assegur que aquest Mn. Pisani no es cap xambó i que en sab la prima i des llim de les olles sobre ses antigues esglésies de París. En dona una conferència cada setmana, es dimars.

I per més confitar sa cosa, tenia un gran mapa des districte parroquial de St. Esteva des Mont amb totes ses esglésies, monestirs i capelles senyades, penjat aquell mapa a sa paret, i amb un llistó apuntava a s'església de que anava a parlar.

Com hi havia tanta de gent i feia mal acostar-s'hi, no m'hi sem arrambat per donar-li s'enhonorabona, i ara me sab greu no haver-ho fet perquè la se tenia ben merescuda.

Com ja era foscando, li he copat cap a la fonda, i ben aviat a sopar i a jeure. I fins demà dematí, si Deu ho vol i Maria.

Dia 7 de maig

Misses a balquena

Avui dematí me'n som anat a dir missa a s'església que té s'Institut Catòlic per veure sino hi hauria tanta de balquena de misses. Me'n entr dins la sacristia, som romàs esglaiat perquè hi havia molts més capellans que se revestien per

dir missa que no a St. Sulpici. Llavò he recordat que dins es grandió edifici de s'Institut Catòlic e-hi ha també es Seminari de París; de manera que me som exclamat:—Sobre tot! ell seré fuit des foc per caure dins ses brases! Pero només es estat es retgiró, perquè tot d'una ja m'han tenguts ets ornaments preparats, i he pogut sortir a l'acte. Es que aquí, si hi ha molts de capellans, hi ha més seminaristes d'un bon troç i altres joves devots que compareixen an aqueixa església, i per això un no passa mai fretura de servidors; i en quant a ornaments, se veu que aquí n'están ben armats.

A les deu m'espitx an es Laboratori de Fonètica Experimental; hi trob el Dr. Chlumski i aquell professor anglés, que me parlen de lo terribles que son es

Mestres d'Escola

en materia de pronuncia de sa llengua propia, això es, que resulten massa acadèmics amb so mal sentit de sa paraula, es a dir, que forcen sa pronuncia i la fan esclava de lleis quimèriques, que no son ses lleis naturals que segueixen totes ses llengües contra tots ets acadèmics del mon. Pobres Mestres d'Escola! Se veu que per tot els-e duen en vençó: a França, a Inglaterra, a Bohemia. No'n tenen elis sa culpa, sino es qui els imposen sa formació científica que se necessita per aglapir es títol.

S'arribada del Rei d'Espanya.

Ha comparegut també el P. Rousselot, que ha conversat una micòia amb noitros, i ha dit que se'n anava a preparar sa conferència que ha de donar anit a la Sorbona; i al punt se entrega una cosina seua, que també es una fonetista de retxa, que publica molts d'articles demunt *Revue de Phonétique* ben notables, i mos ha dit:—acaba d'arribar el Rei d'Espanya, i li han feta una gran rebuda, i no hi ha hagut res que maldigués.

Me'n he duita una bona sorpresa perquè jo havia lletgit a un des periòdics que m'envien de Mallorca, que havien perllongat tal viatge per dia 17 ó 18 d'aquest més. I per cert que fa dies vaig venre que es paperots socialistes i anarquistes de per aquí més carronyes encara que es de Mallorca, escampaven que el Rei d'Espanya vendria més prest a París per porer-se'n tornar abans de que pejasen aquell criminal, un de tants de heroes anarquistes, que dia 13 d'abril li desparà tres tirs per assassinar-lo, i que segons ses lleis espanyoles an aqueix criminal, en haver-lo penjat, l'havien de cremar per haver atentat contra sa vida del Rei, lo qual es una mentida com unes cases, i que no tenia més objecte que fer odiós es nom d'Espanya i del Rei d'Espanya, i per si qualque anarquista provaria de venjar es criminal de dia 13 d'abril, com aqueix volgué venjar aquell gran malfactor d'En Ferrer i Guardia fustellat no per cap idea que professás, sino p'es crims horribles que havia comesos i fets cometre en lo de sa Setmana tràgica.

Tot anant-m'en a dinar, corrien p'es carrers es

venedors de periòdics

amb uns crits que aixordaven, anunciant sa venduda del Rei d'Espanya. A un d'aqueis periòdics he vists un parell d'escapellons de paperots anarquistes que posaven Sa Majestat com un pedàs brut, convidant es poble de París per que anassen a s'Embaixada Espanyola a fer-hi una manifestació d'odi i rabia.

La *Bataille Syndicaliste* tracta el Rei d'Espanya de «bandetjat» («le bandit Auphons XIII»), de «fusellador de Barcelona», de «botxí d'Alcalá-del-Valle», de «assassi d'En Ferrer», i de «sanguinari», i de «criminal» i de «torturador de Monjuich».

La *Lanterne* diu que «es poble de París» no anirà a rebre el Rei d'Espanya perquè «no ha oblidat s'assassinat d'En Ferrer», perquè sa monarquia espanyola «oprimeix» «amb persecucions» «homos com el Dr. Queraltó». Diu que el Rei d'Espanya «ha perdudes ses simpaties de tots ets esperits lliures» («s'entèn, revolucionaris») perquè «s'es fet instrument de s'abominable clericalisme» «més baix encara que es francès», perquè «s'es posat» (D. Anfós) en mans des Jesuïtes, i que causa seua l'Espanya «no es més lliure que en temps de s'odiós Maura» (jaquí aquí grate-hi!) I acaba per dir que França ha «donada a l'Espanya sa part més bona del Marroc, deixant p'es francesos sa part més mala de guardar i d'administrar».

En canvi tots es periòdics una mica serios, parlen del Rei amb gran elogi, i se demostren tots satisfets de lo bé que París l'ha rebut, rendint-li un grandió homenatge de simpatia.

De manera que París, gracies a Deu, no s'han escoltats es paperots socialistes i anarquistes i ha despreciades ses seues infamies i calumnies que no s'aturen de vomitar contra D. Anfós i contra l'Espanya.

Com jo dinava, he demanat an es moço que m servia qué me deia de sa venduda del Rei d'Espanya, i m'ha dit que n'estava ben content i que havia fet molt bé de venir a París. Jo llavò li he dit que era espanyol, cosa que ell ignorava, tant que se creia, m'ha dit que era de Portugal, o del Brasil.

Devers les quatre m'esquitx a s'Institut Catòlic, mir an es cartells que hi ha a s'entrada quines lliçons hi trobaria, i n'afin una de

«Història des Dret»

Cerc aquesta càtedra, la trob, i hi he sentit un telabastaix més que regular. Hi entr, i es estat un boldró d'estudiants que botaven per demant es bancs i amollaven uns remeulos lo més alt de punt. Com m'han vist, se son apacivats una mica. M'assec a un d'aqueis banes, ben aprop de sa tarima des catedràtic, que ben aviat ha comparegut un senyor veiet, revengudet, barba grisa, cara riolera. S'asseu, li mostr sa meua targeta d'entrada, diu que está molt bé, i ha resultat que no havia d'explicar, sino que havia de preguntar an es deixebles i aqueis a eil sobre s'*Història des Dret*; i ja es estat partit a fer preguntes an aqueis al-lotots tan ajogassats sobre lo que era sa *jurisdicció senyorial* d'altre temps i sa *jurisdicció reial* es dret d'enregistrament, es poder d'ets antics *Estats Generals* i des *Parlament*, quin era s'*ideal des lleigistes* i d'ets *advocats*, etc. etc.; i heu de creure i pensar que aqueis al-lots poc abans tans renouers, responien prou bé. I lo que a mi me feia més gracia era s'alegria que tenia aquell bon senyor de catedràtic quant aqueis deixebles seus avenien molt sa resposta. Se posava a cridar—¡¡Bon, ¡¡bon ¡¡bon!!

I llavò se girava a mi, elavant me la vista com si'm volgués dir:

—¿E-hu veis si son aprenents aqueis al-lotots, si els enseny bé jo? I jo li demostrava estar-ne molt satisfet.

Des cap d'una estona m'ha demanat si jo volia preguntar res, i li he dit que només hi era anat per escoltar.

S'acaba sa classe i me som despedit d'aquell sant homo, que m'ha feta moltíssima de gracia perquè du sa bondat pintada demunt i se veu que posseïx bé sa ciencia que ensenya i que la sab afeiar dins sa closca des seus deixebles, maldoment siguen una mica renouers.

Una conferència a la Sorbona.

Com he hagut sopat (o dinat, que

diuen aquí), li estrenc cap a la Sorbona per assistir a sa conferència que hi havia de donar el P. Rousselot a les vuit i mitja. M'afic dins aquell casal immens, i a la fi trob sa sala aont havia d'esser tal conferència. Ja hi havia molta de gent, i lo bo es estat que es *virell* s'ha figurat que jo era el P. Rousselot, es conferenciant. Jo l'he desenganat, dient-li que només havia d'esser *auditeur* (oient).

El pare Rousselot no s'es fet esperar: s'entrega, el reben amb mans-belletes, s'asseu, i ja es partit a descapdellar sobre ses relacions de sa Fonètica amb sa Morfologia i amb sa Sintaxis. Com no parlava a alumnes d'una càtedra, sino a un públic en gran part de profans, era una conferència de divulgació, ha esmenussada molt la cosa, i ha omplida sa pissarra d'exemples per demostrar ses transformacions que es sons llatins han experimentades, donant lloc a sa formació de ses llengües neo-llatines, i ha insistit molt en s'importancia extraordinaria que tenen es dialectes devant sa ciencia llingüística, perquè contenen totes ses passes que aqueis sons han donades a través des sigles.

Ha parlat més d'una hora aquell gran fonetista i tothom escolta qui escolta amb tanta d'oreia. Quant ha acabat, tothom ha romput amb mans-belletes, fent-ne mil alabances. M'hi som arrambat a donar-li s'enhonorabona, i som fuit més que de presa cap a la fonda, i ja jeure manca gent!

Dia 8 de maig

Altre pic he comparegut a les deu an es

Laboratori de Fonètica

i hi he trobats el Dr. Chlumski, aquell professor anglés i aquell filòleg de Vienne, Mr. Ronjat. Al punt s'es presentat el P. Rousselot amb tres capellans irlandesos, més alts que un pi, rossos, tenrals, per fer experiències de pronuncia irlandesa, vui dir, de sa llengüa celta que's parla an aquella gran illa. El P. Rousselot els e feia pronunciar mots i mots, i els ho transcrivía foneticament, mentres que el Dr. Chlumski anostrava ets altres a parlar devant s'enregistrador amb s'oliva de vidre dins es nas i amb s'embut devant sa boca; aquella bona gent s'hi veien una mica endidalats tot d'una.

Com avai hi ha lliçó de Mr. Gilliéron que donés en dona una cada setmana i es a la una i mitja fins a las tres i mitja, me'n he hagut d'anar a dinar.

Din amb quatre grapades, i aitre pic ben atacat cap a la Sorbona per assistir a sa lliçó de

Mr. Gilliéron.

Veig uberta sa saleta d'espera des catedràtics, m'hi afic, i m'hi trob Mr. Gilliéron que acabava de rebre es es tom VI des meu *Aplec de Rondalles Mallorquines* Quina topada més coral que es estada aqueixa! L'he trobat tan sà i tan vermei i dins aquella serenitat olimpica tau peculiar d'ell, just entany! M'ha demanat del Dr. Griera i del Dr. Barnils i de s'*Obra des Dictionari*, i l'he enterat de tot, fil per randa demostrant-se molt satisfet de que la cosa vaja endavant. M'ha dit que ara, fins a s'ivernada, no está a París, sino a sa seua vinya de devora Berna, i que cada dimecres avespre s'entrega a París, es dijous dona sa lliçó de *Geografia Llingüística* i es vespre se'n torna a sa vinya, arribant-hi sa dematinada del divenres; ha dit que hi té moltes de feines a sa vinya, i m'ha convidat a anar-hi a passar uns quants dies amb ell. Li he promés que, en passar per Berna cap a Zürich, a mitjan juny, m'hi aturaré, si Deu ho vol.

Entram dins sa classe. i hi havia onze deixebles, dos d'ells ja hi eren entany. N'hi ha hagut un de ressollonés, Mr. Talut. Hem parlat un poc en català; es professor de castellà a un col·legi d'aquí.

Ja sabeu quina es s'especialitat de Mr. Gilliéron: sa Geografia Llingüística. Ell agafa ses paraules, les cerca o les fa cercar per tots es recones de França a veure si hi son i amb totes ses formes que hi revesteixen; i, si no hi son, quines altres hi ha per expressar sa meteixa idea. I de cada paraula axí en fa un mapa, senyant-hi tots es punts aont se troba tal paraula. Això ha obrada tot una revolució dins sa filologia, donant una importancia fora d'ida an es dialectes, que mos donen ses diferents evolucions i tramudances que es sons i mots llatins han experimentades. Fins que hagen fet es mapa de totes i cada una de ses paraules d'una llengua, no's porá fer un diccionari complet i sa gramática completa de tal llengua.

Mr. Gilliéron segueix es meteix sistema d'entany. Es deixebles seuen entorn d'una taula llarguera, i ell enrevolta per sa sala, explica qui explica s'encarnadura i es demble de tals i tals paraules, i clava amb fixes a sa pissarra es mapa de cada una d'aquelles paraules; i crida i manotetja, com si quales li fés contrari, i d'entant entant fa preguntes an es deixebles. Avui ha passat es ram per una partida de paraules, desllatigant-les, des-nossant-les, donant-ne una idea ben espinzellada.

Un concert d'orga a St. Eustaqui.

S'acaben ses dues hores de lliçò, cadascú pren per son vent, jo me'n

vaig an es Correu Principal, i passant per devora sa magnífica esglesia de St. Eustaqui, que entany ja vaig descriure, una de ses esglesies notables de París, veig que hi entraven molts de senyors i senyores, i automòvils i cotxos aturats devora i gent qui badava. Hi entr per fer-hi s'estació, i he trobada sa nau major (n'hi ha cinc de naus) casi plena de tot. L'orga s'es posat a tocar. Mir a l'altar-major si hi havia funció de res i no n'hi veig. I l'orga toca qui toca; pero quin orga! A Mallorca no'm tenin idea d'orgues així; jo no n'hi he sentit cap mai ni dins Espanya, lo qual no vol dir que no n'hi haja, si no que jo no n'hi he sentits. Quina foadaria, quina amplitut, quina suavitat, quina meravella de sons!

He estat una estoneta escolta qui escolta, fins que surt i demán an es suis o guardià que vel·lava an es portal quina funció anaven a fer an aqueixa esglesia i m'ha mostrat un cartell, que deia *Concert d'Orgue*. L'avò he vist que per entrar, havien de pagar, i que, si jo no fos estat prevere, no me deixaven entrar. Vetassí una gran idea per una esglesia que té un bon orga: s'hi poren fer molts bons diners, sensa que negú ho puga censurar amb raó.

He acabades ses feines que tenia per defora, i me som arredossat a la fonda; i fins demà demati, si Deu ho vol i Maria!

ANTONI M. ALCOVER pre.

que se son perdudes, i que hi ha un premi tan gros p'es qui les trobará.

—Sabs que te'n prendrà a tu, diu son pare. Com an En Pere que se'n hi aná a cercar-les, i les deu haver trobades tant com sa coa de s'ase.

—Bé, diu En Pau, si no les trob que hauré perdut res més que ses passes?

—Es ver, diu son pare.

—Idò, diu en Pau, si no vos ha de sebre massa greu, me'n hi aniré; i si no faç tec, paciencial!

—Idò ves-te'n-hil diu son pare. I en Pau ja li va haver estret a córrer mon, a veure si trobaria a part o banda aquelles tres fies del Rei que s'eren perdudes i negú en sabia mèn ni perdiu.

Camina caminarás per llevant, per ponent, per tramuntana, per mig-jorn, demana qui demana per tot d'aquelles al lotes, i negú les havia vistes ni en vert ni en sec.

—Que me'n direu? ell un dia en Pau topa aquella meteixa jaieta que se'n anava amb sos morros per sa terra i peu-rossec peu-rossec.

—I que fa ella? Se planta devora En Pau, i li diu:

—¡O jovenet! qualche coseta per amor de Deu!

—¡Ara es hora de cosetes ni cosetons! diu en Pau. ¡Estic més per rebre que per donar! ¡Hauré de veure si leis bo amb un altre.

I la deixá en porret an aquella jaieta, que el se mirá una estona i va dir:

—M'engana que faces gaire carrera.

Ell va tenir raó sa jaieta: bé cuidá caure mort En Pau cercant ses tres fies del Rei, pero en-lloc les va sebre trobar, ni noves.

Amb això an En Bernat un dia li picá sa meteixa mosca que an En Pere i an En Pau, i agafa son pare i li diu:

—Mon pare, ¿que no dirieu quin pensament m'es vengut?

—D'anar-te'n a cercar ses tres fies del Rei, com ets altres dos germans teus? diu son pare.

—Idò no hu hagueu endevinat! diu s'estornell. Tenc coratge de trobar-les an aqueixes bones de fies de Rei.

—També en tenien de coratge En Pere i en Pau, diu son pare, i ja hu veus que els ha succeit.

—Teniu raó, diu en Bernat; pero ¿que voleu que vos diga? M'assembla que he d'esser més sortat que no ells. De manera que, si vos no m'ho privau, m'hi espitxaré.

—No, fii meu, diu son pare! no't vui privar d'aquest gust. Allá ont e-hi he deixats anar ets altres dos, bellament t'hi puc deixar anar a tu. Deu te do, fii meu, més sort que an ets altres dos.

—Amèn! diu En Bernat, i ja li va haver estret de d'allá.

Camina caminarás, un cop per un vent, un cop per un altre vent, cerca qui cerca ses fies del Rei, un dia topa aquella meteixa jaieta que se'n anava peu-rossec peu-rossec amb sos morros per sa terra.

Com sa jaieta el veu, s'hi acosta i ja li diu:

—¡O jovenet! qualche coseta per amor de Deu!

—Per l'amor de Deu, diu En Bernat, no's pot negar res. Poca cosa vos podré donar perque no tenc aont caure mort, pero mos partirem tot quant due.

Duia un pa, una sobrassada i tres sous dins sa butxaca, i dona an aquella jaieta mig pa, mitja sobrassada i un sou. Com n'hi quedaven dos, fort i no't mogues volgué boleiar-lo amb sa jaieta; el boleien i li toca a ell.

—¡O jovenet! diu aquella jaieta, ¡no hu sabs es bé que t'ets fet a tu meteix amb això que m'has donat a's mig de sa teua pobresa. Tu faç cara d'anar a cercar ses tres fies del Rei que se perderen i negú les pot trobar.

—Si que tenu raó, germanet! diu En Bernat. ¡I com e-hu heu conegut?

—Ah! diu sa jaieta: si jo t'ho deia, sabries tant com jo.

—I vos, diu En Bernat, que m'ho sabrieu dir aont son ses tres fies del Rei?

—Prou que sil diu sa jaieta.

—¡O quin favor més gros que'm farieu si m'ho deieu! s'exclama En Bernat.

—P'es bon cor que m'has demostrat, t'ho diré, diu sa jaieta. Ses tres fies

del Rei una fada les enviá a rentar-se an es *pou de sa lluna* per tornar més garrides, i en lloc de tornar-hi, tornaren tres pedres que aquella meteixa fada tirá dins aqueix pou, que endins de tot fa una cova gran sensa aigo, i allá dins están aquelles tres pedres, i les guarden una serp, un lleó i un dimoni cucarell; i an es qui s'hi arramb el s'engoleixen, si aqueix no els-e tira a sa cara un tassó d'aigo de set *pous* que hi ha set hores al redó des *pou de sa lluna*. I lo bo es que sa serp está enrevoltillada com un rest de corda demunt sa pedra que guarda, i no's batega mai si negú no s'acosta an aquella pedra. I es lleó lo meteix: está ajegut demunt sa pedra que guarda, i ben alerta a bategar-se si negú no s'acosta an aquella pedra. I es dimoni cucarell fa quatre doblers de lo meteix: está a la gotzó demunt aquella pedra amb sa cova enrevoltada p'es cos, sensa bategar-se si no s'acosten a sa pedra. Per lo meteix, tu lo que has de fer es cercar una redoma, l'umpis d'aigo des set *pous* que t'he dit; te besquetges un tassó devalles dins es *pou de sa lluna*; tires sa tassionada d'aigo a sa serp que pegará ciulo, farà un tro i esclatará i amb això aquella pedra tornarà sa fia major del Rei, N'Aina. Tires llavó sa tassionada de aigo an es lleó que pegará bramul tot d'una farà un tro i esclatará, i amb això aquella altra pedra tornarà sa fia segona del Rei, Na Maria. Tires llavó s'altra tassionada d'aigo an es dimoni cucarell que pegará remeu-lo i farà un tro i se posará a fer s'uaiastre esbrancat demunt aquella pedra i tu a l'acte t'aborrades amb ses dents a s'oreia esquerra d'aquell dimoni i n'hi devalles mitja i la t'amagues dins sa butxaca ben amagada. Amb això ell pegará llongo cap enrera cridant:—Maleit sia qui t'ha donat tal consell pero an es meteix temps aquella pedra tornarà sa fia del Rei, Na Catalina. El dimoni te demanará que li dons es tros d'oreia; pero tu; ¡alerta! a donar-le-hil! Que vos trega des *pou de sa lluna* i no vos duga a ca'l Rei!

Poreu fer comptes quins uis devia fer En Bernadet com sentí tot aquest manifest de sa jaieta: s'agenotia devora i li besá ses mans; pero sa jaieta li descomparegué com s'anima de Robert.

(acabarà)
JORDI DES RECÓ
Paris, 12 maig, 1913.

DE TOTES ERBES

Es Pou de sa lluna⁽¹⁾

Aixó era un rei que tenia tres fies: sa major nomia Aina, sa segona Maria, i sa derrera Catalina.

I patien d'un trebai, que'n pateixen casi totes ses dones: que volien esser més garrides que no eren: eren totes prou ben carades i galanxones de tot esser més.

Cerca qui cerca qualche fremei per tornar més garrides, topea un dia una fada i ja la me tenen enrevoltada, i ¡hala a demanar-li com s'ho haurien de fer per tornar més garrides!

Aquella fada els-e clava la vista i les diu:

—I que no sou fies del Rei voltros?

—Si-fa, diuen elles.

Idò, diu sa fada, anau an es *pou de sa lluna*, treis un poal d'aigo, vos rentau de cap a peus d'aquella aigo i ja veureu que vos anirà de bé!

Aquelles tres bergantelles va esser lo meteix que si haguessen tengut foc dins ses sabates: piquen de talons cap an es *pou de sa lluna*, treuen un poal d'aigo, se renten d'aquella aigo; i en lloc de tornar més garrides, tornen tres pedres.

Aquella fada els havia seguits es passos, ariba derrera elles an es *pou de sa lluna*, agafa aquelles tres pedres, i les tira dins es *pou*, i fuig com la bala.

Era que tenia malicia del Rei perque duia molt amb vençó ses fades de por que les menava de que no n'hi fessen qualquna a ell o a gent seua.

I en va esser servit el pobre. Poreu fer comptes com se degué posar el Rei com va veure que ses seues tres fies no compareixien.

I passá un dia i en pasaren dos i tres, i passá una setmana i una altra setmana i un mes, i ses tres fies del Rei fora compareixer.

El Rei i la Reina estaven desesperats, com es natural, i s'escabeiaven, pegaven en so cap per ses parets, se pensaven tornar boigs.

A la fi el Rei fa unes dictes que es fadrí que les trobará, se casará amb una d'elles i será s'hereu de la Corona.

No vos dic res es fadrinell: si se cercar aquelles bones de fies del Rei per aplegar-se amb sa més garrida

i esser rei. No es gens de estrany que molts n'anassen delitosos i que'n tenguessen unes ganas rabioses.

Cerca qui cerca tots es fadrins des reinat ses tres fies del Rei, en-lloc les trobaven ni negú en sabia mèn ni perdiu.

Entre aqueix que cercaven, e-hi havia tres germans, d'una casa de ses més pobres, i que un nomia Pere, s'altre Pau i es derrera Bernat.

En Pere va esser es primer que alçá es cap i diu a son pare:

—Mon pare, he pensat de anar-me'n a cercar ses tres fies del Rei. Figurau-vos quina sort no seria sa nostra si jo les trobava: me casaria amb una d'elles; i, en morir-se el Rei, jo seria el Rei.

—Tens raó, diu son pare. Pero ¿i que es segur que les trobarás?

—Com a segur, diu en Pere, no hu es, pero hu poria esser. I mirau, si no les trob, només hauré perdudes ses passes.

—Sobre tot, diu son pare: per part meua te pots espessar ses ganas, i ¡Deu faça que les arribis a trobar an aqueixes bones de fies del Rei!

—Amèn! diu En Pere, i ja va haver copat de d'allá.

Camina caminarás, un cop per un vent, un cop per s'altre, perque no sabia per ont havia de prendre, topa una jaieta que se'n anava peu-rossec peu-rossec amb sos morros per sa terra.

Com veu En Pere, s'hi arramba, i li diu:

—¡O jovenet! qualche coseta per amor de Deu!

—¡Ara es hora de cosetes ni cosetons! diu en Pere. ¡Bo estic jo per donar! ¡No estic per donar, sino per rebre!

—¿D'una pobre jaieta no't compateis? diu aquella. ¡No crec que't vaja gaire bé!

Aquella jaieta va seguir es seu camí i Eu Pere també, pero va esser tan dissortat que trescá i trescá p'es llevant i p'es ponent, per sa tremuntana i es mig-jorn, pero en-lloc pogué aglapir cap de ses tres fies del Rei, ni noves.

Des cap d'una temporada En Pau va fer es meteix saluet a son pare:

—Mon pare, sabeu quina la'm havia pensada?

—¡Qui es capaç, diu son pare, d'endevinar es pensament de ses persones?

—Idò, diu En Pau, d'anar-me'n a veure si trob ses tres fies del Rei,

(1) La'm contá Donya Catalina Font i Oliver, de Sícut.

J ara escoltan EN VERA-VEU

Retòriques de la «Verdad» de Lluch-major

I

Es 1er número de aquest paperot socialista du s'article editorial amb unes pretensions de *redentorisme* mai vistes. ¡Quines bravetjades! Salvadors de s'obrer com es socialistes no n'hi ha en el mon. —Noltros, diu, anam cap dret a sa futura societat, tan ditxosa que «ja no hi haurá víctimes ni botxins, oprimits ni opressors; s'abolirán es privilegis i se suprimirán ses classes; sa pau i s'amor i sa solidaridat tendrán sa més feel i genuina expressió»; tan ditxosa, que «només e-hi haurá una classe de trebaiadors honorats, lliures, intel·ligents, etc.»

Pero ¡socialistes de l'engán, socialistes de la farsa socialistes del dimoni! ¿No sabeu que sa millor predicació es sa de s'exemple? ¿No compreneu que, per obrar amb llealtat, lo primer que vos pertoca es practicar, demostrar en la práctica lo que en teoria deis? ¡Hala, veiam quines proves donau voltros de sa supressió de classes, de sa pau, de s'amor, de sa solidaridat, de sa honradesa, de sa llibertat! Si sa vostra futura societat ha d'esser lo que deis, ¿com es que no'n veim cap prova, cap demostració vostra? Digau, digau aquí:

¿Per qué es que es vostros germans, es socialistes de Barcelona, atropellen es drets d'ets obrers, obrers com ells, pero que no son socialistes; per qué es que atenten bárbarament contra sa lleítima llibertat professional d'aqueix? ¿Aná nom

de quin principi de amor i de solidaritat ets obres barcelonins d'alguns oficis, afiliats a ses soc edats de resistència, han presentat an es patrons bases de treball que exclueixen des contracte es qui no son socialistes com ells, bases que venen a tancar, si es possible, ses portes des tallers i de ses fàbriques an es qui, per millorar de situació, mai per mai volen seguir es camí de sa desesperació i de sa rebel·lió i d'ets excessos, com voltros, an es qui segueixen procediments més nobles i dignificadors? ¿'mb a quina justícia es socialistes de Barcelona, germans vostros, no regoneixen dret a s'existència legal a més societat que a ses vostres, ses de resistència, ses revolucionaries? Es Sindicats obrers que tenguen fins més generosos i positius que sa pura resistència, ¿per qué es que no tenen dret a sa vida, ni poren fer contractes de treball, com ses vostres societats destructores? ¿I això no es voler víctimes i oprimits i privilegis i classes? ¿Això es voler pau, amor, solidaritat i llibertat? A un sígle que tant predicau llibertat, ¿no representa aqueixa imposició brutal des socialistes de Barcelona, que no es única, perquè la várem notar a Palma s'altre dia; no es una manifestació d'esclavitud, esclavitud igual a sa de s'anfiguedat, amb s'única diferència de que es garrot infame el maneljen obrers contra obrers, germans contra germans, iguals contra iguals, individus contra individus de sa mateixa classe? Si ara vos conduíu d'aquesta manera tan inieua, ¿qué serà es dia que sa societat sia tota socialista, que no hu serà mai, mai, mai?

Missions que an aquestes preguntes no contestarà sa Verdad de Lluchmajor ni s'Obrer Balear! Però que contesti qual-sevol que sabi pensar per son conte!

II

Era d'esperar que es paperot socialista de Lluchmajor, precisament per sa paraula amb que se titula, digués més mentides que un carboner. Ell sa que diu, cabalment es d'aquelles que no's poren creure mai, dita en boca des socialistes? Si los coneixeu una mica an aqueis bergants, ¿gereureu mai que ells vulguin sa patria, sa familia, sa propietat, s'orde?

Idò aquest paperot protesta de que's consideri tothom veritaders inimics de s'orde de sa patria, de sa familia, de sa propietat.—¿De beneits! ¿O no ha estat ver fins aquí que es socialistes negassen, condemnassen sa propietat privada; que proclamassen que ningú havia de tenir un pam de terra seu; que diguessen que tot, bens i terres, e-hu vien de dar an el comú? I si sa propietat privada es de dret natural; si sa lligitimitat de sa propietat privada se funda en principis eterns i immutables, superiors i anteriors an ets homos; si s'orde i sa pau han d'existir entre ets homos perquè puguen disfrutar des bens de la terra, no d'una manera impossible com sa que voltros somiau, sino de manera que cada homo disfruti com a possessor lliure i exclusiu d'un valor, d'una part determinada de sa naturalesa; si voltros, die, anau contra aqueis principis que retgeixen el mon desde que es mon i el retgirán mentres sia mon; digau-me: ¿no sou inimics voltros de sa propietat? Voltros, ¿no voleu desposseir tothom qui té, sia ric, sia pobre?

¿Ni sou tampoc inimics de sa familia, voltros qui no aspirau més que a destruir s'orde domèstic, a desfer es vincle conjugal, a borrar s'unió permanent i estable de s'homo i sa dona, a privar es pares de s'educació d'ets infants? ¿No sou inimics de sa familia voltros qui la negau i la condemnau, voltros qui no voleu regoneixer gens d'autoritat an es pare, voltros qui, desde que neixen voleu que s'Estat se cuidi en tot i per tot des fíis? ¿No es això destruir sa familia, rebaixar s'unió des pares, envilir-la, fer-la inferior a s'unó i a sa vida d'ets animals irracionals, que mai per mai son capaços abandonar es seus fíis? ¡Ah, socialistes abominables!

Digau: ¿No sou tampoc inimics de sa patria, voltros qui no voldrien que hi hagués fronteres? ¿No vos declarau casi tots es socialistes internacionalistes intranzigents? ¿No deis voltros que sa patria

avui es una institució que vos fa nosa, que no hauria d'existir? Deis que tots es pobles son germans; es ver; deis que s'humanitat es una gran familia; es ver; però ¿d'aquí se dedueix, com deduiu voltros, que ses fronteres son barreres qui priven tal germanitat? Ca, beneits? Tant germans som així com allí. Lo que voltros primer vos deis inimics de sa patria, llavò inimics de sa república burguesa, llavò inimics de tothom qui comandi. ¿Tot per qué? ¿Per dur s'anarquia, sa destrucció universal, sa igualtat universal, mentida incmensurable!

I llavò encara direu que son ben amics de s'orde... allà on teòricament i pràcticament voleu destruir es fonaments indispensables de sa vida humana! ¡Ah, socialistes!

III

No hi ha qui los entenga an ets increduls, an es contraris de sa Relligió de s'Obrer Balear, i d'El Rayo, de la Verdad etc. Perque unes vegades vos surten diguent que Deu es massa bo, que assetxaixi perdona, i altres vegades acusen es capellans de predicar un Deu massa rigorós, massa just, massa dolent. ¿Com així parlen malament aqueis anticlericals i desfiguren sa veritat segons ses seues conveniencies? Es que volen amagar a la gent sa veritat, sa bondat des Cristianisme, volen fer veure que no hi ha harmonia dins sa revelació de Deu. I donen sa culpa an es capellans.

No, anticlericals! Deu no es bo ni dolent perque es capellans le hi prediquen. Es lo que es. I es capellans, fundats en sa raó humana, il·luminada i dirigida per sa llum sobrenatural de sa Revelació, quant prediquen que Deu pot, sense deixar de esser infinitament bo i misericordiós, condemnar ses criatures an es torments eterns, es que hu prediquen segons doctrina ensenyada p'es mateix Deu, segons sa mateixa raó natural, il·luminada per sa Paraula de Deu, i no per capritxo.

¿Qui gosará dir que un Deu just, Amo i Llegendador absolut d'ets homos, pot donar premi, pot cridar an es reine a tot aquell qui mor culpable d'adulteri, d'assassinat, de seducció, d'avaricia, de borratxera, que mai se penedi de ses seues malifetes? ¿Qui s'atrevirá a dir que un Deu just pot donar sa felicitat eterna an es qui tota la vida l'ha despreciat, abusant de sa seua misericordia, i, si no tota la vida, al manco en morir passa a l'altre mon, acluca ets uis per a sempre obstinat en es mal?

S'homo no es un ser independent; es una criatura, un se subjecte a Deu, Governador suprem del mon; es una criatura, un ser que té i ha de conseguir un fi noble, trascendental, digne d'ell; i per això es que, si té enteniment, el té per conèixer la veritat i el bé; si té voluntat, la té per elegir tal be i obrar-lo, ademés de sa gracia, de s'ajuda de Deu que mai li falta, que sempre está a sa seua disposició per que se puga conduir rectament. Ara be; si s'homo abusa d'aquestes qualitats seues, d'aquest fi, d'aquesta ajuda de Deu, si falta, si se desgarría, i mor inimic de Deu ¿quin remei li queda sino romandre eternament inimic de Deu, romandre eternament castigat de Deu?

Amb això es sa raó qui parla. Lo que es que an es de la Verdad de Lluchmajor les convé usar de cert sentimentalisme ple de odi anticlerical i les convé donar sa culpa des càstic de l'infern, de sa justícia excessiva (segons ells) de Deu an es capellans, perque així fan socialistes; que si no usaven s'arma de sa anti-religió serien ben re-de contats es qui los s'escoltarien an aqueis bergants. Amb lo qual no demostren més que haver perduda completament sa noció de sa malícia des pecat i demostren no voler veure i regoneixer sa justícia de Deu condemnant es pecador.

Será raro!

Si, sería raro que es paperots menjacapellans, com s'Obrer Balear no'n parlassen malament de ses festes Cons tantiniane. Se veu que per tot an es son celebrades han resultat lluidíssimes, imponents. Si no fos així, ets inimics de Deu i de la seua Esglesia Sun-

ta no n'haurien motat, haurien callat per despreci; però havent estat ben solemnes, ben solemnes ets actes que s'han fet, en es nostro cas a Madrid—perque s'Obrer Balear copia un article de gargais de «Espania Nueva» de Madrid contra ses festes que allí se feren—se veu que no n'han sabut de callar i que los ha fet rabi que tota sa població de Madrid s'haja manifestada cristiana aquei dies passats.

Retreu, entre altres beneitures, si s'Arquebisbe de Toledo cobra tant i si es Bisbe de Madrid-Alcalá cobra quant, i si tot es Clero catòlic d'Espanya perceb anualment 41 milions i tantes de pessetes, diguent que això hu paga es poble. En primera, socialistes embuiosos, no hi ha tals milions. Sa consignació de Culte i Clero, amb sos descontes que fa s'Estat, realment només arriba a 33 milions. Ah, idó? per altra banda, es poble no dona un centim pes sosteniment oficial de l'Esglesia a Espanya. Lo que cobra es Clero espanyol e-hu cobra d'ets interessos, d'una part ben petita d'ets interessos que deu s'Estat a l'Esglesia pes moltíssims bens que li va prendre, pes grans mals materials que li va ocasionar: que pujaven, no a 41 milions de pessetes, sino a NOU MIL VUITCENTS CORANTA QUATRE MILIONS DE REALS, o sien DOS MIL QUATRE CENTES NINXANTA MILIONS DE PESSETES. Aqueis 2.460.000 de pessetes, an es 4 per 100, havien de donar d'interessos prop de CENT MILIONS de pessetes cada any. I ¿qué es lo que s'Estat entrega de tals interessos a l'Esglesia? Només que trenta tres milions i un poc més. i aqueis doblers ¿son des poble qui paga? No, senyors socialistes de s'Obrer son part només d'ets interessos que es bens esglesístics li fan a s'Estat desde que los va prendre l'Esglesia espanyola es sígle passat; son part petitíssima d'ets interessos que fa, en mans de s'Estat, allò que En Menéndez Pelayo deia *immensus latrocinii*. De manera que es poble no contribueix en res ni per res an es sosteniment oficial de l'Esglesia.

Es poble! Més valdria que s'Obrer Balear se fixás amb sa fortuna que fan es caporals socialistes de totes ses nacions, que, abans de fer-s'hi socialistes redemptors a sa man-revés, no eren més que uns pela-canyes; i després d'haver pujat a ses altures des caciquisme socialista, s'han fet rics, pero rics de tot, i això demunt s'esquena des poble, demunt s'esquena de s'obrer. Exemple En Carles Marx qui va arribar a viure esplendidament i morí riquíssim; exemple N'Engels, genre d'En Marx, que no tenia una pesseta com se fé propagandista des Socialisme, i com morí, deixá una hazienda de més de dos milions de reals; exemple En Jaurés, que du vida tan regalada; exemple En Bebel, un des socialistes més rics d'Alemania; exemple En Vandervelde, que quant an i a Madrid posava a s'hotel més acomodad i car; exemple En Singer, En Geok, En Vollmar, N'Aarons, millonaris tots ells; exemple N'Adler i En Domela, també millonaris ben forrats; exemple En Liebnicht, que de ses propagandes només, cobra més de 10.000 marcs; exemple En Pau Iglesias, que uu temps vivia des seu jornal, com es demés impressors, i ara viu esplendidament, vesteix a lo burgués, estiu etja fora de Madrid i fora d'Espanya i té cases, etc.

¡Bons sants son es de «El Rayo»!

En Maciá Prats, an es darrer número des paperot anarquista diu que no sabia per on parava un tal Q. (uintana?), molt amic seu.—¿Aon 'via de parar, sant homo? Vos qui sabeu ses seues coses, vos qui sabeu quina vida du aquest amic vostro, ¿aon el viu d'anar a cercar més que a l'Hospital? I de l'Hospital, an a quina sala havia d'esser més que en aquella sala destinada a la gent de malavida, a sa sala des qui practiquen un des més dolents capítols de sa doctrina anarquista, que es s'amor lliure? Un subjecte que tantes vegades hi ha estat a l'Hospital, no poria trobar-se sino an aquella santa casa hospitalaria.

¡Bons amics té En Maciá Prats! ¡Bons sants a sa man-revés! ¡Bons estornells! I per això mateix, ¡bons anarquistes més surten! El sí s'Anarquís-

te només recluta aquesta gentussas ¡vaja quina gloria per ell! ¡quina hipoteca! Vertaderament, un partit que se forma des més esquinats des poble, des més ganduls, des qui manco afectats de feina son i que viuen demunt ets altres, je-hu ha d'esser dolent i abominable per força!

Per això no es estrany que no volgués combregar per a Pasco aquest sant amic d'En Prats! Lo estrany es que se confessás ja, ell que no hi deu creure en so Sagrament de sa Penitència instituit per Cristó! Ni es estrany tampoc que amagás es seu odi a sa Relligió amb sa s'excusa de que, estant ell malalt, no era ell qui havia de sortir de sa sala per combregar, sino que era el Bon Jesús qui havia d'entrar a sa sala per ell reber-lo! Ca, homo! Bona costum es, i ben laudable, i ben posada en raó que el Bon Jesús Sagramentat no entri mai per mai dins sa sala aon jueu es qui més horriblement abusen des seus membres, es qui més demostren no esser homos, es qui més descaradament ofenen l'admirable Creador de s'homo, es qui desvergonyidament no se corrompen a ells mateixos que no'n corrompin d'altres as mateix temps! ¡Per cap estil! ¡Això vos ha de fer veure, mestre Prats, lo horrible, lo vergonyosa que es aquesta casta de faltes, aquesta plaga, sa més envilidora de sa societat!

I en quant a Deu ¿no sap aquest amic vostro, mestre Prats, lo que diuen totes ses Doctrines, sa més petita i tot? ¿No hu sap que, si Cristó en quant Deu está per tot, per on-se-veia; empero en quant Homo,—i Cristó está a l'Eucaristia en quant Homo, sense deixar d'esser Deu—está circumscribit a lloc, está a un lloc determinat, i per lo tant no está a on-se-veia, no está per tot? ¿Això no sabeu voltros? Preteniu de cames primes i ¿nosabeu lo més vulgar de sa nostra Relligió Cristiana?

I s'auberococ d'amic encara sa gira contra sa monja honorable que li arribá a prohibir que'l visitás una de ses bruixes ineducades i indecents qui naven a veure! ¡Si ja no hi via d'haver entrada sa primera vegada! ¡Si ja no'l vien d'haver admès a ell, quant i més a ell! ¡Si lo primer que li havien d'haver fet a ell era pegar-li una cossa allà on no dic com demaná que'l curassen! ¡Així agraeix i paga es grans servicis de ses monges i des malalters, mentint i insultant!

I lo trist i vergonyós es que tal amic no es s'únic, entre ets adictes de El Rayo, qui coneix pam per pam aquella sala del Hospital. Se veu ben bé que aqueis sants de El Rayo han perduda—i no pot esser de menos—sa vergonya de sa racionalitat, sa patent d'homos, sa noció més elemental de sa moralitat.

Secció local

† Divendres passat, dia 16, passá a millor vida sa monja de la Caritat, Sor Maria del Carme, en el mon Margalida Soler i Mas. Tenia 79 anys de edat i en feia 51 que s'era consagrada an es servici de Deu i del próisme duguent vida relligiosa sempre exemplar.

L'any 1865 ella i una altra Germana assistiren a un apestat, an es cordó que havien posat an es camí de Palma; i quant va esser mort, les feren fer corantena; gracies a Deu no tengueren res de nou.

Segurament Nostro Senyor haurá premiada aquesta ànima noble que, posseïda de sa més genuïna fraternitat social, no va viure per ella, sino tota p'es seus germans sense distinció. Que la vegem an el cel.

Com digürem, demá hi tora haver Corregudes de bicicletes a Mallorca. E-hi haurá una carrera per novells; una per manacorins tots sols; i dues de regionals. Es premis en totes elles no baixen de 10 ptes. ni pujen a més de 50.